

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

освітній рівень – магістр

на тему: **«БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО
ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ»**

Виконав:

студент 2 року навчання

спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Кадиров Олексій Дмитрійович

Керівник

Гнатюк Микола Миколайович
доцент, доктор політичних наук
доцент кафедри політології

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Підходи щодо розуміння концепту безпеки у міжнародних відносинах та безпекових студіях.....	7
1.2. Теорія конструктивізму та сек'юритизація: основні принципи, сектори сек'юритизації та акт проголошення.....	22
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО ВИМІРУ ЄС	
2.1. Формування регіональних утворень у післявоєнній Європі та пропозиція створення єдиної європейської армії.....	40
2.2. Європа після розпаду Радянського Союзу та формування інструментів і політики Європейського Союзу по відношенню до безпеки	51
РОЗДІЛ 3. ЗМІНИ У БЕЗПЕКОВОМУ ВИМІРІ ЄС ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ ВІД 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ	
3.1. Політико-військовий сектор: зміна в підходах ЄС стосовно євроінтеграції та військової стратегії після 24 лютого 2022 року.....	59
3.2. Економічний сектор: енергетична безпека Європейського Союзу та санкційна політика проти Російської Федерації.....	64
ВИСНОВОК	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	77
АНОТАЦІЯ	89

СЛОВНИК СКОРОЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

МБС — міжнародні безпекові студії

СЗБП — спільна зовнішня та безпекова політика (ЄС)

ЄС — Європейський Союз

ЄОВС — Європейське Об'єднання Вугілля та Сталі

ЄОА — Європейська Оборонна Агенція

НАТО — Організація Північно-Атлантичного Договору

ЗЄС — Західно-Європейський Союз

Бенілюкс — Бельгія, Нідерланди, Люксембург

EUFOR – European Union Force (пер. з англ.: Сили Європейського Союзу)

SFOR - Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina (пер. з англ.: стабілізаційні сили в Боснії та Герцеговині)

ВСТУП

Актуальність: 11 березня на Версальському саміті європейські лідери у спільній декларації проголосили: “Росія повернула війну у Європу”¹. Політика Європейського Союзу (ЄС) стосовно збереження миру та примирення зазнала краху після початку війни розв’язаної Російською Федерацією. Наразі, у інформаційному просторі все частіше лунають тези про те, що ліберальна система противаг та ричагів зазнала невдачі після розпочатої війни. РФ не вдалось стримати за допомогою міжнародних договорів і економічних зв’язків.

З самого початку процесу формування регіональних об’єднань у Європі були спроби створення організацій з метою протидії потенційним зовнішнім загрозам. Але більшість таких спроб вдавалися або неприйнятими або ж малоефективними. Від Європейського Оборонного Товариства, яке було запропоновано створити у 1950-х роках до сучасних утворень, як Європейська Оборонна Агенція- важко назвати ефективними формами військового співробітництва.

Іншою проблемою постає відсутність спільного бачення, на якому мала б будуватися майбутня політика та дії. Відсутність повноцінної та всеохоплюючої стратегії безпеки ЄС не дозволяє створювати ефективні механізми співпраці у цій царині. Сучасні функціонуючі інституції ЄС щодо військового співробітництва та підтримки миру страждають від відсутності спільного бачення ситуації та мети.

Розпочата війна Російською Федерацією зумовила важливість співпраці. Привабливість утворення організацій стратегічного співробітництва зростає пропозиційно зростаючим загрозам. Ще під час накопичення сил на кордоні України, було заявлено про створення низки міждержавних утворень з метою стратегічного співробітництва у військовій сфері².

¹ Informal meeting of the Heads of State or Government: Versailles Declaration. (2022). Council of the European Union. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>

² “Тристоронній союз Британія-Україна-Польща. Як це буде і що дасть”. Українська служба BBC. 30 січня 2022. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60173211>

Актуальності роботі додає той факт, що держави Європи збільшили власну увагу питанням безпеки. Нова війна на теренах Європи неабияк занепокоює держави, які традиційно намагались уникати цього питання і надавали перевагу економічному та культурному співробітництву. Але військові дії на кордонах країн-членів і потенційна загроза поновили актуальність питання оборони у міжнародному рівні. НАТО із 5 статтею Північноатлантичного договору³ все ще залишається гарантом безпеки. Але скептицизм з боку США та можливе переорієнтування змушує замислитись над військовою інтеграцією за межами блоку. Формою інтеграції за межами НАТО постає Європейський Союз.

Метою роботи є дослідження змін безпекового виміру Європейського Союзу після повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року

На основі вищезгаданої мети поставлені наступні **завдання**:

- Показати підходи до розуміння поняття безпеки у традиційних теоріях;
- Описати теорію конструктивізму та сек'юритизації;
- Показати початок зародження інтеграційних процесів у післявоєнній Європі;
- Надати основні інструменти та документи за якими ЄС забезпечує безпеку
- Показати зміни у політичному та військовому секторі ЄС після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації
- Показати зміни у вимірі енергетичної безпеки ЄС після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації

Проблема дослідження становить відсутність аналізу впливу повномасштабної агресії Російської Федерації 24 лютого 2022 року на вимір безпеки ЄС та обґрунтування цих змін за допомогою теорії сек'юритизації

Теоретичну рамку складають напрацювання представників Коппенгагенської школи безпекових студій- Б. Бузана та О. Вевера та праці з теорії конструктивізму в міжнародних відносинах (Е. Адлер, М. Барнет). Безпека, в їх розумінні, залежить від загроз і на відмінну від інших підходів є не станом, а

³ The North Atlantic Treaty. Washington. 4 April 1949. [Режим доступу]:

https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (дата звернення: 15. 05. 2023)

певною дією, винесення загрози за межі звичайної політики. Здебільшого, теорія сек'юритизації використовувалась для аналізу питань, які стосуються навколишнього середовища та екології. У рамках дослідження та зважуючи на контекст подій, які аналізуються (повномасштабне вторгнення Російської Федерації від 24 лютого 2022 року), зазначені теоретичні напрацювання застосовуються до ширшого кола залучених секторів.

Теоретичну літературу у роботі здебільшого використовуються напрацювання з дисципліни безпекових студій та теорії конструктивізму. Так, у роботі згадуються праці К. Дойчас, І. Канта, Фукідіда, Н. Макіявеллі, Т. Гоббса., Н. Онуфа, А. Вендта. Також були застосовані роботи авторів теорії сек'юритизації: Б. Бузан, О. Вевер, Т. Бальзак.

Під час написання роботи були застосовані як загальнонаукові методи (аналіз, синтез, дедукція,) так і специфічні, як кейс-стаді, дискурс-аналіз, системний підхід, мультидисциплінарний підхід

Джерельну базу складають профільні документи та міжнародні договори (Договір про функціонування ЄС, договір про створення ЄОВС, Брюссельський договір зазначити), вислови політиків та лідерів (Е. Макрон, А. Меркель, Ш. Мішель, У. фон дер Ляйен). Також у роботі застосовуються аналітичні документи, що стосуються теми не лише Європейського Союзу, а й безпеки загалом.

Об'єктом дослідження є окремі сфери та сектори діяльності Європейського Союзу. **Предмет** є зміни у відповідних секторах діяльності Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Підходи щодо розуміння концепту безпеки у міжнародних відносинах та безпекових студіях

Сучасне поняття безпеки є багатограним та може містити у собі різні аспекти або ж мати різні форми. Бузан⁴ визначав, що концепт безпеки “перебуває в вимірі постійних суперечностей”. Цей концепт стосується настільки широкого кола питань і має настільки багато елементів, що надати єдиного йому визначення є заважким. Виокремлення цих аспектів, як “безпекових” і саме трактування концепту безпеки залежить від обраної теорії для аналізу.

Теорія міжнародних відносин та безпекові студії тісно між собою пов’язані та можуть мати схожі представлення тих чи інших феноменів. Так, наприклад, безпекові студії можуть включати у себе вивчення представників Представники теорії реалізму у міжнародних відносинах розуміють безпеку, як стан захищеності від потенційних військових загроз. У парадигмі цієї теорії робиться особливий наголос на матеріальному аспекті, а саме військовій могутності держави, як інструменті протидії. У свою чергу, представники теорії конструктивізму стверджують, що безпека є усім тим, що визначає держава і є соціальним конструктом, розуміння якого може відрізнятися у політичних акторів. На сучасному етапі країни у своїх документах та стратегіях визначають безпеку не лише у військовому вимірі, а й інші можливі сектори, небезпека для яких може становити загрозу існуванню самій державі та її суверенітету. Така різниця у підходах до вивчення та аналізу зумовлює важливість розробки теорії відповідної до зазначених у вступі завдань.

⁴ Buzan B. (1991). People, states and fear: an agenda for international security studies in the Post-Cold war era. ECPR Press. 29.

Треба додати, що вивчення концептів не стосується побудови теорій або ж емпіричного дослідження. Так, Болдвін зазначав, що Аналіз концептів стосується антропології та виокремлення його суті

Англійське слово security має своє коріння у латинського слова securitas, що має своє коріння в філософській та політичній думці римлян⁵. Securitas є латинізацією грецького *asphalos* і запозичує означення цього слова в греків з певними змінами. Латинське securitas тісно пов'язано із тогочасним римським правом. “Securitas” був не лише юридичним терміном, а й певною філософською ідеєю Риму та психологічним станом. Ця ідея полягала у певному стану свободи від жалю та суму, тривоги⁶. Також, securitas можна було побачити на монетах Римської імперії вже часів Нерона. Е. Ротшільд зазначає наступне стосовно поняття securitas: “Латинський термін securitas у своєму первинному класичному вживанні означав стан індивідів, особливо внутрішнього роду. Воно позначало холонокровність, спокій духу, свободу від опіки, стан, який Цицерон називав «об'єктом найвищого бажання» або «відсутністю тривоги від якого залежить щасливе життя»⁷

Безпека є ключовим фактором повноцінного існування суспільства і посідає провідну роль у діяльності держави. Згідно із теорією суспільного договору⁸, держава має забезпечити свободу від загроз, забезпечити стан безпеки певної спільноти в обмін на позбавлення певних свобод громадян та дотримання законів, встановлених урядом. Відповідно до піраміди ієрархії потреб Маслоу, важливішим

⁵ Н. Brauch. (2005). Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks in Environmental and Human Security. UNU Institute of Environment and Human Security (UNU-EHS). Studies of the University: Research, Counsel, Education #1/2005. Bonn. Germany.. 7-8

⁶ Тимків Я.(2011). Теорія і практика сучасної європейської політики та безпеки: приклад Польщі. Видавництво Львівської політехники. 10.

⁷ Rotschild E. (1995). What is security? Daedalus. 124(3). 61. Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/pdf/20027310.pdf>

⁸ Вовк О. М. (2019). Теорія суспільного договору в працях Т. Гоббса та Дж. Локка. Літописець: Збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції (до річниці прийняття Загальної декларації прав людини)». 15. Житомир.

за фізичну безпеку є лише біологічні потреби, якот їжа або вода⁹. Безпека і її збереження є центральним питанням для кожного із індивідів, що живе у певному соціумі, а тому й для держав.

Проблематика визначення поняття “безпеки” полягає у багатогранності можливих загроз окремим сферам життя та діяльності людини і суспільства, що унеможлиблює формування єдиного та універсального для усіх дисциплін терміну. Із появою на сучасному етапі нових гібридних методів війни та політичного тиску на держави лише ускладнює процес встановлення концепту “безпеки”.

Так, О. Грін описує безпеку, як “стан міжнародних відносин, який виключає порушення миру та реальну загрозу розвитку людства”¹⁰. З іншого боку, М. Михальченко¹¹ надає визначення цьому поняттю дещо інакше: у двох вимірах. Перший-як систему стримувань і противаг у вигляді міжнародних договорів та міжнародних організацій з метою недопущення домінування однієї країни над іншими; у другому безпека є діяльністю суспільства направлену на запобігання загрозам, які можуть завадити або взагалі припинити існування окремих спільнот або держав. Важливо зазначити, що в обох словниках безпека зазначається лише як міжнародна, що краще підходить дисципліні дослідження.

Одними з перших, хто з мислителів намагались виокремити сутність безпеки, як певного стану були філософі стародавньої Греції. Безпека розглядалась не лише матеріально, а й ідеологічно, як певну систему відносин, створену богами, де Зевс

⁹ О. П. Дем`янчук. (2012). Піраміда Маслоу як методологія пояснення політичної участі. Наукові записки НАУКМА. 134. Київ. [Режим доступу]: <https://core.ac.uk/download/pdf/149238556.pdf> (дата звернення: 19.05.2023)

¹⁰ О. Грін. (2010). Словник міжнародно-правових термінів. Бібліотека юриста -міжнародника. Ужгород. 24-25 [Режим доступу]: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8940/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80.-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B2.pdf> (дата звернення: 20.05.2023)

¹¹ М. Ф. Головатий, О. В. Антонюк. (2005). Політологічний словник. Київ. 60-61. Режим доступу: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/kv_08.pdf (дата звернення: 20.05.2022)

був основним гарантом¹². Саме тому під час Олімпійських ігор, які проводились на честь богів, встановлювалось перемир'я. Ба більше, усі ворождуючі держави на час ігор зупиняли бойові дії і проголошували тимчасове перемир'я.

Особливий внесок у дослідження питання безпеки та загроз надав Фулідід, який фактично поклав початок теорії реалізму. Це був перший вчений, котрий у своїх творах приділяв особливу увагу безпеці та вперше в історії описав ситуацію, яка у майбутньому стане центральним питанням у теорії реалізму- “дилема безпеки”. Невпливне збільшення морської могутності Афін та у відповідь страх Спарти і подальша мілітаризація призвело до майбутньої війни¹³.

Впродовж його “Історії” Фулідід використовує слово “asphaleia” щоб позначити стан безпеки. Корінь цього слова, “sphalo”, використовувався у греко-римській боротьбі та означав кидок або ж підсічку¹⁴. Походження саме з греко-римської боротьби додає, що безпека, як основна діяльність держави, є боротьбою із певним супротивником у певному просторі. Той, хто сильніший у військовому вимірі є переможцем. Похідне від попереднього, “Asphalos”, позначало непохитність. Але ці слова розумілись не лише в прямому їх значенні. Так, “sphalo” позначали не тільки кидок, а й зосередження зусиль на подоланні супротивника, а “asphalos” позначало того, хто не може впасти навіть попри усі спроби супротивника.

Фулідід не був першим, хто ввів цей термін або ж приписував його значення державам. Так, наприклад, Софокл у своєму творі “Цар Едіп” використовує слово

¹² J. D. Mortensen. (2020) The Unacknowledged Consensus: a genealogy of political security. Australian National University. Australia. 66. [Режим доступу]: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/205761/1/Unacknowledged%20Consensus%20revisions.pdf> (дата звернення 21.05.2023).

¹³ Thucydides. (2009). The History of Peloponnesian War. In M. Hammond, P. J. Rhodes. Oxford University Press. New York. 13

¹⁴ J. Frederick, M. Arends. From Homer to Hobbes and Beyond – Aspects of ‘Security’ in the European Tradition. в H. G. Brauch. (2008). Globalization and Environmental Challenges Reconceptualizing Security in the 21st Century. Hexagon series on Human and Environmental Security and Peace. Vol. 3. 265-266

“asphaleia” для означення стабільності міста-держави¹⁵. Софокл визначав це слово, як стан речей для держави, що протидіє певним загрозам існуванню. Але саме Фуکیدід найчастіше у своїх творах використовував цей вираз і застосував до тогочасних політичних реалій.

Під час Пелопонесської війни, яку описує Фуکیدід, йде протистояння двох держав- Афін та Спарти. Перша є прагматичною та раціональною, яка використовувала будь які інструменти для досягнення цілей; Спарта ж, у свою чергу, особливо ставилась до честі та хоробрості. Для ради Мілосу збереження власної свободи та незалежності становили собою ту саму честь. Для афінян ж, збереження власного існування, навіть попри підкору та захоплення, було важливішим за будь яку хоробрість. У розумінні Фуکیدіда, сильний має правити слабшими, адже перший має силу та можливості, а отже і право на це правління.

Для подальшого розуміння застосування терміну потрібно згадати Делоський Союз. Після перемоги над Персією Афіни почали поставати, як морська суперсила у регіоні. Причиною таких значних успіхів, окрім перемоги у війні, є утворення Делоського Союзу¹⁶. Афіни, захоплюючи острівні поліси, встановлювали податки на загальну суму еквівалентну одному військовому кораблю та команді до нього. Окрім того, що Афіни отримували додаткові ресурси для захоплення нових земель, вони також зміцнювали власний вплив на союзницькі держави, які фактично перебували у рабстві і постійній загрозі від центру.

Прогледіти розуміння того, як афіняни ставились до безпеки держави можна у “Мілоському діалозі”¹⁷. Цей уривок описує розмову між афінським посланником

¹⁵ J. D. Mortensen. (2020) The Unacknowledged Consensus: a genealogy of political security. Australian National University. Australia. 66. [Режим доступу]: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/205761/1/Unacknowledged%20Consensus%20revisions.pdf> (дата звернення 21.05.2023).

¹⁶ Beyer G. (2023). Delian League: Rise & Fall of the Empire of Athens. The Collector. Режим доступу: <https://www.thecollector.com/what-was-the-delian-league/>

¹⁷ Thucydides. The Melian Dialouge в R. Warner, M. I. Finley. (1972) The History of Peloponnesian war. Penguin Books. [Режим доступу]: <http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Thucydides/Melian%20Dialogues.pdf> (дата звернення: 21.05.2023)

та радою острова Мілос. Під час Пелопоннеської війни острів намагався зберегти власний нейтралітет. У другій книзі “Історія Пелопоннеської війни” описується перший візит афінських представників до острова з метою вмовити Мілос приєднатись до союзу Афін під час якого місто було взято в облогу.

У “Мілоському діалозі” описується другий візит, під час якого Афіни поставили ультиматум острівній колонії: позбутися власного нейтралітету або ж знищення. Проблемою вбачалось не можливе зрадництво або ж той факт, що Мілос був колонією спартанців що знаходилась у тилу Афін. Надаючи право нейтрального статусу Мілосу, інші поліси могли б вбачити у цьому слабкість центру, можливість відокремитись. Нейтралітет Мілосу становив екзистенційну загрозу адже військова могутність Афін розглядали нейтралітет острова, як пряму загрозу навіть більшу ніж Спарта. Підкоривши Мілос, Афіни здобували для себе безпеку.

Кожній державі, як і людині, притаманно відчувати занепокоєння або ж страх перед переважаючою силою. Саме це занепокоєння змушує нарощувати власний потенціал- або ж розпочинати війни задля знищення загроз- що викликають це відчуття. Таким чином, війна є природним станом речей і війн. Але особливість цього підходу полягала у тому, що цей стан можна було досягати і військовою експансією. Безпека була не лише у прямому розумінні, як захист від потенційних загроз. Постійне розширення імперії вважалось своєрідною безпекою також, адже захоплюючи більше території зменшувалась кількість потенційних ворогів¹⁸.

Загалом, Фулідід дав початок теорії реалізму міжнародних відносин та у своїх роздумах вивів певні аспекти зовнішньої діяльності країн, які залишаються актуальними й до сьогодні. Можна сказати, що у зазначених творах було вперше описано прото-версію теорії балансу сил та дилеми безпеки¹⁹, які є

¹⁸ Thucydides. The Melian Dialouge. In R. Warner, M. I. Finley. (1972). The History of Peloponnesian war. Penguin Books. [Режим доступу]: <http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Thucydides/Melian%20Dialogues.pdf> (дата звернення: 21.05.2023)

¹⁹ Загуменна Ю. (2022). Публічна безпека в докласичній політико-правовій думці античної Греції

основопологаючими складовими теорії міжнародних відносин загалом. Зважаючи на викладений матеріал, Фукідід вживав “*asphaleia*” для означення безпеки, як стану при якому відсутні загрози знищення держави. Для держави *asphaleia* полягає у власному існування та житті, навіть тиранічний режим мав власну “честь” просто існуючи.

Власний погляд на безпеку пропонує Макіавеллі. Для Макіавеллі людина є трусливою та жадібною істотою, що зосереджена на максимізації власного добробуту²⁰. Ця людська природа є основною причиною усіх конфліктів та воєн. Головне завдання держави- захист від зовнішніх чинників. Навіть якщо зараз загрози для держави не має на даному етапі, в умовах анархії вона завжди існує. Війні не можна запобігти- лише відтермінувати²¹. Таке відтермінування лише допоможе протиборчій стороні. Єдиний спосіб протистояння в умовах анархії- атакувати першим

Т. Гоббс продовжував традицію Фукідіда. Його авторству належить один із перекладів “Пелопоннеської війни”. Під час цього перекладу Гоббс запозичив багато ідей у Фукідіда. Як і Фукідід, Гоббс визначав анархію в міжнародних відносинах, як природній стан. Військова сила та боротьба є основою діяльності Проблема безпеки була центральним у його вченнях, а забезпечення цієї безпеки- головною метою держави. Держава у цьому випадку поставала певним утворенням на основі договору. Громадяни передавали свої права суверену, який їх у свою чергу мав захищати від природного стану існування.

Гоббс у своїх творах розглядає світ та його природній стан у вимірі “війни всіх проти всіх”²². Для нього цей стан є природним і є анархічним, бо не існує наднаціонального монарха, який би підпорядковував та судив країни по законам. Метою держави є недопущення існування цього стану і встановлення порядку.

²⁰ Мак'явеллі Н. (2007). Державець. Фоліо. Харків. 461.

²¹ Мак'явеллі Н. (2007). Державець. Фоліо. Харків. 423.

²² Th. Hobbes. (2014). Leviathan. Worldsworth Editions. Great Britain. 98

Також Гоббс, як і Фукідід, розділяв думку, що навіть деспотичне правління має право на існування. Найгіршим із усіх варіантів був природній стан.

На відміну від Фукідіда, який вважав проєкцію сильних на слабших, як ієрархію запланованою самими Богами²³, то Гоббс мав протилежну точку зору. Автор Левіафана описував людей, як рівних між собою. Ніхто не має якихось переваг або ж слабкості перед іншими людьми. З точки зору Гоббса, навіть найслабший може подолати найсильнішого за допомогою таємних змов або альянсів. Але рівність між людьми дає більші шанси досягти власних цілей аніж, наприклад, боротьба слабшого проти сильнішого. Як зазначав Гоббс “рівні можливості створюють недовіру”²⁴. Дві особи, маючи спільні інтереси, досягти котрих зможе лише один, то у майбутньому вони обов’язково зіткнуться один з одним у намаганні досягти цих самих інтересів лише для себе. Адже продовжуючи ідеї Фукідіда, для людини головним є власні, а не спільні інтереси. На думку Гоббса ця недовіра один до одного призводить до стану “війни одним з одним”. Також, Гоббс не підтримував думку Фукідіда про те, що люди по своїй природі прагнуть війни та честі. Він вважав, що індивід скоріше прагне до миру, адже це може зберегти його від зазіхань інших на своє життя та результати своєї праці.

Гоббс надає три основні причини для війни: суперництво, невпевненість та слава²⁵. Метою першої причини є завоювання та надбання, другої- безпека, третьої- задля прославлення та репутації. Саме друга причина змушує людей у суспільстві прагнути безпеки. Безпека є станом відсутності війни та сутичок, а держава-головним гарантом безпеки, яка править за допомогою сили і змушує підкорюватись. Також, відходячи від розуміння суспільства Фукідідом, Гоббс стверджує, що суспільство прагне до миру та впевненості у власній безпеці. Адже

²³ Загуменна Ю. О. (2022). Публічна безпека в докласичній політико-правовій думці античної Греції. Право і безпека. 1(84). Режим доступу: <https://dspace.univd.edu.ua/items/a91f372b-96e8-4111-a5e0-db5be316a847> (дата звернення: 01. 06. 2023)

²⁴ Th. Hobbes. (2014). Leviathan. Worldsworth Editions. Great Britain. 95-101

²⁵ Там само. 96-97

стан постійної війни не може утворювати потрібні блага для існування суспільства, бо кожен впевнений лише у власній силі та правоті.

Гоббс виокремлює два природних права, яке притаманне усім у суспільстві: природній закон (*jus naturale*) та природне право (*lex naturalis*)²⁶. Згідно з першим природним законом, то людина має право та свободу робити усе, щоб досягти власних інтересів. Тобто, Гоббс визнає, що попри усі намагання людина завжди залишиться тим самим вовком, який має на меті досягнення лише власних інтересів. У цьому правилі ще раз підтверджується факт визнання постійної війни, і тому анархії, у суспільних відносинах. Суверен або ж держава утворюється з метою протидіяти цьому природному стану. Другий закон відрізняється від першого, який є свободою тим, що він є зобов'язанням. Зобов'язанням захищати себе та свої інтереси усіма можливими способами.

Важливо згадати, що попередньо згадані автори писали у часи війн та відсутності розуміння держави, як територіальної одиниці. Так, Фукидід створив свої твори за часи занепаду та військових програшів Афін. Гоббс у свою чергу видавав свої твори у часи громадянської війни в Англії. При його житті було страчено короля, а Англія перетворилась на парламентську державу. Ці події значною мірою вплинули на праці Гоббса, який відстоював монархістську позицію.

І. Кант і його твір “До вічного миру” можна вважати важливим напрацюванням відносно розвитку концепції “безпеки” та майбутніх теорій в безпекових студіях²⁷. Кант у цьому творі стверджував, що країни із республіканською формою правління не можуть вести війну одна-проти-іншої з-за їх політичного режиму та правил взаємодії. Такі країни мають розвинуті інститути права та виборчих процесів. Для них важливим ресурсом та об'єктом є населення зазначених країн, адже саме це населення надає право здійснювати політику від їх імені та відіграє важливу роль у політичному житті. Варто зазначити, що Кант

²⁶ Th. Hobbes. (2014). *Leviathan*. Worldsworth Editions. Great Britain. 100-101

²⁷ Smith E. The traditional routes to security: Realism and Liberalism в Hough P., Malik Sh., Moran A., Pilbeam B. (2015). *International security studies: theory and practice*. Routledge. 12-30

поділяв певні погляди Т. Гоббса. Так, наприклад, він вважав, що природнім станом речей є анархія і те, що люди керуються радше власними інтересами²⁸.

Такий “вічний мир” між республіками міг бути лише при дотриманні трьох основних вимог до держав²⁹: 1) країна має мати республіканську форму правління; 2) добровільне об’єднання із метою встановлення миру; 3) дотримання та повага до прав людини. Ці три передумови є взаємопов’язані і можуть бути виконані лише взаємодіючи.

Від війни найчастіше страждає саме цивільне населення. Тому, з точки зору Канта, саме населення може виступати, як обмеження урядів розпочинати та продовжувати війни³⁰. Приймаючи участь у політичних процесах республік, населення здатне протистояти військовим потугам власних урядів. Враховуючи, що у державах з такою формою правління

Протягом періоду від 17 ст. із появою національних держав до кінця Другої Світової війни у політичній думці питання безпеки поставало радше як загроза територіальному устрою, нації або ж ідентичностям, котрі перебували у межах певної території. Підтвердженням цього може бути колоніальні змагання за нові території та їх захист від інших колонізаторів, політика “життєвого простору”, яка маніпулятивно використовувалась нацистською німеччиною та об’єднання Німеччини. Але варто додати, що у США на той час почала набирати популярності зовсім нова теорія політики- лібералізм. Дж. Локк та Т. Пейн у своїх трактатах вважали, що безпека- це є захист прав, свобод та власності індивіда, радше ніж захист монарха або імператора³¹. Двома основними складовими цієї теорії- захист

²⁸ Van de Riet J., Klaver F. (2023). The EU and Russian Aggression: Perspectives from Kant, Hobbes, and Machiavelli. *European Papers*, Vol. 8, no. 3. 1523-1537. Режим доступу: <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/eu-russian-aggression-perspectives-kant-hobbes-machiavelli>

²⁹ Kleingeld P. Kant’s theory of piece в Guyer P. (2006). *Cambridge companion to Kant and modern philosophy*. Cambridge University press. 477-504

³⁰ Kant I. (1917). *Perpetual Piece: a philosophical essay*. Macmillan Group. Режим доступу: https://www.gutenberg.org/files/50922/50922-h/50922-h.htm#Page_106

³¹ Lamb R. (2015). *Thomas Paine and the Idea of Human Rights*. Cambridge University Press. 111-151

індивіда, дотримання його прав та інституції, які захищають ці права³². Згідно з теоретиками-лібералами, спільна ціль у країнах поширює співпрацю, порозуміння та призводить до мирного співіснування.

Бузан Б. Та Хансен Л., при вивченні формування концепту міжнародної безпеки надають періодизацію у два етапи: а) до закінчення Холодної війни та б) після закінчення³³. Упродовж періоду до Другої Світової війни не існувало єдиних універсальних підходів щодо розуміння того, чим є безпека. Зважаючи на вищеописаний історичний період, то кожен автор мав власні, універсальні підходи.

Д. Болдвін ж стверджує, що вивчення безпеки відбулось ще до початку Холодної війни і називає інші етапи становлення безпекових студій, як окремої дисципліни у межах вивчення міжнародних відносин³⁴:

- Період між Першою та Другою Світовою війною (1926-1942)
- Початок Холодної війни (цей етап Болдвін визначає, як розквіт напрямку вивчення (1954-1966))
- Період занепаду (1965-1980)
- Закінчення Холодної війни та поновлення інтересу до безпеки

Логіка такого розподілу полягає у тому, що форма можливих загроз змінилась із поширенням процесів глобалізації та укріплення відносин між країнами. Під час Холодної війни основними акторами, що діяли на міжнародній арені, були лише держави і основною загрозою становило можливе військове протистояння з учасниками ворожого блоку. Із розпадом Радянського Союзу менталітет ідеологічної та військової боротьби зазнає кардинальних змін.

Із закінченням Другої Світової війни постають нові світові лідери, як США та Радянський Союз, між якими майже одразу почалась ідеологічна боротьба. Переживання стосовно можливої війни, зброя масового знищення та певний

³² Owen J. 'Liberal Approaches' в Alexandra Ghenciu, and William C. Wohlforth. (2018). The Oxford Handbook of International Security. Oxford Academic. 110-115.

³³ Buzan B., Hansen L. (2009). The Evolution of International Security Studies. Cambridge University Press.

³⁴ Baldwin D. (1996) Security and the end of Cold War. World Politics, 48 (1), 119-126

прагматизм у політиках країн зумовили розквіт традиціоналістських теорій. Ця назва поєднує у собі реалізм та лібералізм, хоча й упродовж усього періоду Холодної Війни реалізм майже одноосібно домінував у вивченні та розробці теорії міжнародних відносин³⁵.

Розглядаючи реалізм, Дж. Геко³⁶ визначає п'ять його основних засадничих принципів:

- Держави є головними акторами;
- Міжнародна система загрожує країнам, що зневажають питання власної безпеки;
- Анархія формує систему міжнародних відносин;
- Саме з-за анархії країни переслідують силу та владу з метою власного збереження та виживання;
- Міжнародні інституції майже не мають впливу на систему;

Визначальним дослідником, що створив теорію класичного реалізму є Г. Моргентау. Потехін відзначає наступне у теорії Г. Моргентау: “За Моргентау, набуття і використання сили є найважливішим національним інтересом держави і основним мотивом її поведінки у світі... Водночас як силу, так і національний інтерес Моргентау трактував, насамперед, в економічному та воєнному сенсі”³⁷.

Використовуючи напрацювання попередників, як, наприклад, вищезазначений Т. Гоббс, ця теорія визначає, що актори здійснюють свою діяльність у межах анархічної міжнародної системи. Кожна з країн, переслідуючи власні інтереси і формує власну безпеку у межах цієї системи³⁸. Таке формування безпеки робиться за рахунок безпеки інших, адже формування військового потенціалу в одній країні може викликати занепокоєння та навіть дзеркальну

³⁵ Hough P., Malik Sh., Moran A., Pilbeam B. (2015). International security studies: theory and practice. Routledge.

³⁶ Потехін О., Клименко Ю. (2023). Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ- на початку ХХІ ст. Дух і Літера. Київ. 33

³⁷ Там само.. 37.

³⁸ Hough P., Malik Sh., Moran A., Pilbeam B. (2015). International security studies: theory and practice. Routledge. 14.

відповідь в сусідній. Це і є та сама дилема безпеки, або ж як її ще називають “пастка Фукідіда”.

Безпека у цій теорії розуміється лише у військовому вимірі. Накопичення збройного потенціалу заради збереження власного існування є метою держави. Так, можна сформулювати поняття безпеки в теорії реалізму, як стан захищеності від військової загрози в анархічній системі міжнародних відносин. У цьому вимірі стан захищеності відноситься до держави в цілому, як до єдиного актора міжнародних відносин.

Після розпаду Радянського Союзу змінюється позиція реалізму, як лідера в . Відтак, на початку 90-х років лібералізм постає, як головна теорія для аналізу та вивчення. Причинами такого значного підйому теорії можна вважати подальшу лібералізацію економік світу, тісна співпраця на дво- та багатосторонніх рівнях, розбудова та поширення впливу міжнародних організацій. Провідним твором у цьому періоді є праця Френсіса Фукуяма “Кінець історії та остання людина”. “Кінцем історії” автор вважає розпад Радянського Союзу та з тим проголошення ліберальної демократії, як найкращої серед запропонованих формою правління³⁹.

Двома основними приписами теорії лібералізму- є захист індивіда і дотримання його прав та інституції, які захищають ці права⁴⁰. Ван де Хаар вивчаючий класичні твори лібералізму відзначає шість особливостей, притаманні цій теорії: індивідуалізм, свобода, природні права, спонтанний порядок, верховенство права та обмеження держави⁴¹. Різниця між різними течіями лібералізму (соціальний лібералізм, класичний лібералізм та лібертаріанство) становить у трактуванні та припису цих ключових особливостей.

³⁹ Fukuyama Fr. (1989) The end of history? The National interest. 1. Режим доступу: <https://pages.ucsd.edu/~bslantchev/courses/pdf/Fukuyama%20-%20End%20of%20History.pdf> (дата звернення: 25. 05. 2023)

⁴⁰ Owen J. 'Liberal Approaches', в Alexandra Gheciu, and William C. Wohlforth. (2018). The Oxford Handbook of International Security. Oxford Academic. 110-115.

⁴¹ Van de Haar E. (2009). Classical liberalism and international relations theory: Hume, Smith, Mises, and Hayek. Palgrave Macmillan. United States of America. 19-20

Потехін, використовуючи типологію Томаса Ріссе-Каппена, визначав наступні характерні положення теорії лібералізму⁴²:

1. Суб'єкти міжнародних відносин- індивіди., що діють у певному соціальному контексті (уряди, міжнародні інституції тощо).

2. Інтереси та преференції урядів мають аналізуватися як результат взаємодії у рамках певної структури (держава або міжнародна система).

3. Вибір тієї чи іншої дії держави у більшості випадків пов'язаний із її ідейними переконаннями та преференціями.

4. Формуючим фактором соціальної структури міжнародної політики виступають інститути.

Після падіння Берлінського муру та з появою регіональних оборонних організацій з'являються нові підходи до досягнення державами власного місця в відповідних встановлених системах відносин. Чекаленко зазначає, що згідно з значною кількістю експертів у сфері міжнародних відносин теорія безпеки у 90-х роках 20 ст. поділяється на дві течії: концепції колективної безпеки та людської⁴³. У свою чергу, теорії колективної безпеки поділяються також на два різновиди: раціоналістська ("гроціанська) та революціоністська ("кантівська"). Ці теорії відрізняються такою мірою, що "їх можна вважати двома абсолютно різними теоріями"⁴⁴. Створення гроціанської теорії колективної безпеки приписують "Брукінгській групі" при Брукінгському університеті в США наприкінці 1980-х років. Згідно з цією теорією, колективна безпека являє собою певний механізм стримування агресії шляхом створення загрози агресивній стороні і ліквідації джерела виникнення цих самих загроз.

⁴² Потехін О., Клименко Ю. (2023) Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ- на початку ХХІ ст. Дух і Літера. Київ. 122

⁴³ Чекаленко Л.Д. (2017). Концепції безпеки: сучасне прочитання. Серія: "Політичні науки". 24(2). Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/3384/> (дата звернення: 02.06.2023)

⁴⁴ Там само

Система колективної безпеки має бути сприйнятою громадськістю і будуватися на основі спільної згоди, а не силовими методами. Усі країни повинні мати можливість брати участь у таких заходах, тому вони також повинні бути інклюзивними⁴⁵. Ця теорія створює поняття “спільноти безпеки”, що було введено у теорію Карлом Дойчем. Згідно із ним “безпекова спільнота” є певною групою, учасники якої мають вирішувати суперечки не шляхом прямого протистояння, а радше мирними засобами⁴⁶. Зміни щодо вирішення суперечок мають існувати не лише у юридичному вимірі, коли існує правове покарання за агресивні дії, а і у ідеологічному. Держави вирішують суперечки мирним шляхом, бо такий спосіб відповідає її ідеологічним переконанням та цінностям.

Дойч визначає наступні види безпекових спільнот:

- Об'єднана спільнота безпеки, у якій держава або другий інший політичний актор є центром прийняття рішень
- Плюралістична спільнота безпеки, яка складається з декількох урядових утворень.

Можна стверджувати, що Європейський Союз наразі представляє собою плюралістичну спільноту безпеки, яка має низку утворень у рамках організації, що пропагують європейські цінності та вирішення конфліктів мирними засобами.

Підсумовуючи, безпека досі залишається виміром для дебатів серед вчених, які займаються дослідженням теорії міжнародних відносин та міжнародної політики. Дебати стосовно того, що являє собою безпека та її складові ведуться й нині. Загалом, поширеним залишається розуміння безпеки у військовому вимірі, але із плином часу до безпеки також приписують сфери діяльності держави, які виходять за межі цієї парадигми. Економічна, енергетична, екологічна безпека-складові стратегії сучасних держав. Популяризація більш широкого підходу і

⁴⁵ Чекаленко Л.Д. (2017). Концепції безпеки: сучасне прочитання. Серія: “Політичні науки”. 24(2). Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/3384/> (дата звернення: 02.06.2023)

⁴⁶ Gambles I. (1995). Introduction: the European security-community. A lasting peace in central Europe? Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/resrep07024.3>

характер гібридних загроз, які переважають на сучасному етапі змушують обирати якомога всеосяжний підхід для дослідження, адже не лише військова могутність та сила зумовлюють стан захищеності міжнародних акторів.

Виходячи із вищезазначеного, то безпека і до цього часу трактується здебільшого з точки зору традиційних течій безпекових студій. Так, основні ознаки, це: небезпека може виходити як від певного учасника міжнародних відносин, так і від самої встановленої системи відносин, яка у цьому випадку є анархічною; екзистенційна загроза виживанню, стилю життя та поведінки або ж можливості виробляти рішення та застосовувати силу у межах певної виокремленої території; небезпека може бути не лише у військовому секторі, але й мати економічні, політичні та соціальні ознаки.

1.2. Теорія конструктивізму та сек'юритизація: основні принципи, сектори сек'юритизації та акт проголошення

Після закінчення Холодної війни та формування нового світового устрою набувають поширення нові напрямки теорії міжнародних відносин. Причиною такого розвитку є неспроможність традиційних течій реалізму та лібералізму передбачити розпад Радянського Союзу. Дебати стосовно вигляду майбутнього теорії міжнародних відносин після падіння Берлінського муру розділилися на три лагери⁴⁷: традиціоналісти, які притримувалися класичних напрямків лібералізму та реалізму і були проти розширення; критики реалізму та лібералізму для яких класичні теорії були завузькими для аналізу; вчені, які вважали за необхідне розширення дисципліни теорії відносно нових секторів, що з'явилися після розпаду Радянського Союзу. Однією із таких теорій вважається сек'юритизація, засновниками якої прийнято вважати Б. Бузана та О. Вевера- які утворили так звану Копенгагенську школу дослідження сек'юритизації. Саме теоретичні

⁴⁷ Buzan B. (1997). Rethinking security after Cold War. *Cooperation and Conflict* 32(5). 5-28

напрацювання цієї теорії застосовуються у роботі. Дана школа запозичує певні напрацювання із критичних студій, постмодерністських дослідників та в особливості від конструктивізму.

Теорія конструктивізму значною мірою відрізняється від матеріалістичних теорій, на кшталт реалізму та певною мірою лібералізму. Якщо реалізм та лібералізм ґрунтуються у матеріальному вимірі, то конструктивізм здебільшого в ідейному, хоча й не відкидає ідеї традиційних теорій повністю. Для представників теорії конструктивізму головним є ідейні переконання, ідентичності, та норми міжнародних акторів⁴⁸.

Вперше термін “конструктивізм”, як означення певного теоретичного напрямку, з’явився у праці Ніколаса Онуфа “Світ, який ми творимо” у 1989 році⁴⁹. Так, він зазначав, що люди є соціальним істотами і вони “створюють соціум, а соціум- людей”⁵⁰, а отже конструюють один одного. У свою чергу, якщо люди взаємодія між людьми утворює соціум, то взаємодія між країнами утворює міжнародну систему. Ця діяльність між людьми має ознаку інтерсуб’єктивності. Люди взаємодіють у соціумі, озираючись на встановлені соціальні правила- норми поведінки та очікувань. Правило є певне твердження про те, що люди мають робити у тій чи іншій ситуації⁵¹. Правила дають вибір- діяти за ним чи напротивагу йому. Поєднуючись, соціальні правила (які можуть включати у себе і юридичні закони) та відповідні практики разом утворюють інститути. У цьому випадку, люди можуть змінювати ті чи інші інститути, діючи за правилами або ж проти них. У такому разі ці самі інститути постійно зазнають змін.

⁴⁸ Wendt. A. (1999). *Social Theory of International Relations*. Cambridge University Press. 3-4. [Режим доступу]: <http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf> (дата звернення: 10. 05. 2023)

⁴⁹ Behraves M. (2011). *Constructivism: an introduction*. E-international relations. Режим доступу: <https://www.e-ir.info/2011/02/03/constructivism-an-introduction/>

⁵⁰ Onuf N. *Constructivism: users manua* в Kubalkova V., Onuf N., Kowers P. (1998). *International relations in a constructed world*. M. E. Sharp, United States of America. 58-78.

⁵¹ Там само. 61

Норми можуть розвиватися через процеси соціалізації і впливати на дії держави, визначаючи, що вважається належним або прийнятним у міжнародній системі. Такі норми, як права людини або суверенітет, можуть впливати на поведінку держав і на те, як держави взаємодіють одна з одною. Теорія конструктивізму наполягає на виключній ролі, яку відіграють норми, структури та ідентичності у впливі на взаємодію між політичними акторами та міжнародними утвореннями. У теорії конструктивізму роль ідеологічних структур вважається більш значущою, ніж роль матеріальних структур⁵². Роль ідей, переконань і цінностей у визначенні соціальних і політичних дій є першочерговою.

Свого поширення конструктивізм зазнав саме у вигляді соціальної критики тогочасних теорій реалізму та лібералізму, як тих, що приділяли недостатню увагу нематеріальним чинникам формування та діяльності учасників міжнародної спільноти. Згідно із цією теоретичною парадигмою, ідентичності можуть впливати на поведінку та дії держави на світовій арені. Ці самі ідентичності є суспільно виробленими⁵³ і взаємопов'язані з соціальними утворенням. Наприклад, бачення державою самої себе та її ідентифікація як демократії чи великої держави може впливати на рішення, які вона приймає щодо зовнішньої політики.

Згідно з основним принципом теорії конструктивізму, міжнародні актори поводяться по відношенню до інших об'єктів, у тому числі до інших акторів, на основі значущості, що ці об'єкти мають для них.⁵⁴ У соціально сконструйованому світі система значень і практик, що їх утворюють, визначають закономірності, причинно-наслідкові зв'язки і навіть існування самих держав.

⁵² Malik Sh. Constructing security в Hough P., Malik Sh., Moran A., Pibleam Br. (2015). Routledge. 73-78.

⁵³ McGlinchey, S., Walters, R., Scheinpflug, C. (2017). *International relations theory*. E-International Relations Publishing. Режим доступу: <https://www.e-ir.info/publication/international-relations-theory/>

⁵⁴ Wendt A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*. 46(2). Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/2706858>

Рой-Сміт відрізняє три рівні конструктивізму⁵⁵: системний, на рівні окремих юнітів та холістичний. Перший, разом із теорією неореалізму концентрує увагу аналізу на взаємодії держав у межах певної міжнародної системи. Конструктивізм, що оперує на рівні юнітів є протилежністю системному рівню. У ньому важливим для вивчення є не зовнішня взаємодія з іншими учасниками, а радше увага приділяється взаємодії внутрішніх соціальних норм та ідентичностями. Таким чином, причини формування у першому вимірі є екзогенними, у другому- ендогенними. Холістичний намагається звести два раніше згаданих варіанти воедино, об'єднуючи внутрішній та зовнішній виміри і утворюючи єдиний об'єкт для аналізу.

Представником системного рівня теорії конструктивізму є Александр Вендт. Саме Вендта признають як першого вченого, хто поклав початок конструктивізму, як однієї з мейнстрімних теорій. Для цього автора головним юнітом аналізу міжнародної системи є держава. У своїй праці “Соціальна теорія міжнародних відносин” він розрізняє кілька підходів щодо того, чим є держава чи взагалі вона є актором на міжнародній арені. Отже, він розрізняє⁵⁶ веберівський, марксистський та плюралістичний підхід. Поєднуючи веберівський та марксистське розуміння, держава це “організаційний актор, що володіє суверенітетом і територіальною монополією на організоване насильство, форма якого конститується по відношенню до суспільства, яким він керує, структурою політичної влади”⁵⁷.

Вендт класифікував конструктивізм 1980-х років на три різні категорії⁵⁸: Джон Раггі та Фрідріх Кратохвіл представляли модерністський конструктивізм, Річард Ешлі та Р.Б.Д. Вокер - постмодерністський, а Спайк Петерсон та Енн Тікнер - феміністичний. Інакше кажучи, від самого започаткування теорії конструктивізму

⁵⁵ Reus-Smit C. Constructivism, в Burchill Sc., Linklater A., Devetak R., Donnelly J., Paterson M., Reus-Smith C., True J. (2005). Theories of International Relations: third edition. Palgrave Macmillan. 188-212

⁵⁶ Wendt. A. (1999). Social Theory of International Relations. Cambridge University Press. United States of America. 246

⁵⁷ Там само. 246

⁵⁸ Там само. 3-4.

було очевидно, що жоден окремий метод не має переваги над іншим щодо того, як соціальний конструктивізм інтерпретується в теорії міжнародних відносин.

Вендт критикував підхід реалізму та лібералізму з-за зосередженості на матеріальних можливостях та ресурсах учасників міжнародної арени, не враховуючи ідеологічні. Такий підхід не враховував усіх можливих передумов та причин дій акторів, які, у свою чергу, лежать в ідейних переконаннях та нормах. Так, у своїх творах він стверджував, що існуюча міжнародна система не завжди включає у себе анархію. “Анархія є тим, що роблять з неї держави”⁵⁹. Держави, при взаємодії у міжнародній системі тим чи іншим чином, конструюють світовий порядок. Держави самі і утворюють анархію, вона не є об’єктивною реальністю. Він виокремлював різні варіанти міжнародної анархії, а саме: кантіанська, локіанська та гоббсська⁶⁰. Таку систему радше будують, аніж вона з’являється сама по собі. Держава може мати свій власний інтерес, але він постійно перевизначається державою. Їхні ідентичності можуть змінюватися.

Норми відіграють ключову роль у визначенні поведінки держави і мають великий вплив на те, як вони діють на міжнародному рівні. Фокус зміщується з емпірично доказових пояснень незалежних механізмів на інтерпретацію значення та розуміння впливу зміни практики. Таким чином, конструктивізм протиставляється раціоналізму.

Конструктивізм займає своє місце між матеріальними теоріями та пост-модерними. Хоча й найбільша увага приділяється ідеям (норми, правила, системи), але й матеріальні також мають важливу роль. Обидва чинники у тандемі через соціально утворені системи впливають на те, як діють актори на міжнародній арені.

⁵⁹ Wendt A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*. 46(2). [Режим доступу]: <https://www.jstor.org/stable/2706858> (дата звернення: 07. 06. 2023)

⁶⁰ Wendt A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press. United States of America. 246-312

Як стверджує Вендт: “матеріальні ресурси набувають свого значення для діяльності людей через спільне розуміння цих ресурсів”⁶¹.

У свою чергу Потехін⁶² відзначає, що згідно із конструктивістською парадигмою, ідеї та самоідентифікація є джерелами потенційних змін у політиці, а центральним у цій концепції виступає поняття ідентичностей. Конструктивізм, на його думку, зосереджує увагу саме структурі, а не акторам у цій самій структурі. Він відзначає неповноту такого підходу, адже не надаються пояснення, чому та або інша структура інституалізується. Загалом, критика сек'юритизації зводиться до того, що такий підхід концентрує увагу на нематеріальних чинниках, а на вимірі ідей і в певних випадках не може пояснити ті чи інші події.

Теорія, яка є основою теоретичної рамки і застосовується у дослідженні- це теорія сек'юритизації, котру розробили Б. Бузан та О. Вевер. Ці автори є представниками так званої Копенгагенської школи безпекових студій, що походить від назви Копенгагенського університету, де ця теорія була розроблена. Ця школа використовує напрацювання як класичних теорій так і великою мірою вищезазначеного конструктивізму. Сек'юритизація, як і схожі ідеї в конструктивізмі, конструює розуміння небезпеки через мовленнєві дії або певні практики.

Хоча й автори теорії сек'юритизації запозичують певні напрацювання традиційних теорій, варто зазначити, що як і в конструктивізмі, все ж існують певні розбіжності у розумінні безпеки і небезпеки між цими течіями. Бузан та Вевер признають, що безпека та небезпека відносно країн стосується саме їх виживання. Відмінним є те, що теорія сек'юритизації продукує особливе, суб'єктивне розуміння безпеки⁶³, яке може відрізнитись в залежності від залучених учасників

⁶¹ Hager E. (2022). Is war a social construction? E-International relations. Режим доступу: <https://www.e-ir.info/2022/02/05/is-war-a-social-construction/>

⁶² Потехін О., Клименко Ю. (2023). Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ- на початку ХХІ ст. Дух і Літера. Київ. 125-130

⁶³ Balzacq Th, Leonard S., Ruzicka J. (2016). 'Securitization' revisited: theory and cases. International Relations vol. 30(4). 494-513

та секторів вивчення. Теорія сек'юритизація, як і конструктивізм, відходить від класичного матеріального визначення безпеки до ідеологічного, в якому соціальні конструкції переважають. Небезпека, суттю якої є загроза виживанню об'єкта, може міняти свою форму відповідно до сектора, якому загрожує. Виходячи з цього, безпека не є чимось об'єктивним, а радше може постійно змінюється відповідно до сектора.

Безпека та сек'юритизація завжди відноситься до певного референтного об'єкта і не може існувати поза цієї рамки. Референтний об'єкт у цьому розумінні виступає певний сектор, об'єкт чи окремих актор, щодо якого є загроза існуванню. Таким чином, у військовому секторі об'єктом виступають держави; в політичному секторі таким об'єктом є ідеологія, суверенітет або іноді певний узгоджений світовий порядок; в економічному важко обрати певного об'єкта, але найближчим до такого розуміння постає національна економіка⁶⁴.

Теорія сек'юритизації має своє коріння в іншій теорії- "регіонального безпекового комплексу" (РБК), яка була розроблена Б. Бузаном в 80-х роках ХХ століття. Як зазначають самі автори, ця теорія дозволяє аналізувати окремі регіони та передбачувати певні майбутні події⁶⁵. Саме тому безпека або її вивчення з погляду теорії сек'юритизації здебільшого здійснюється на регіональному, секторальному або на рівні окремих учасників міжнародних відносин. Національна безпека концентрує значну частину своєї уваги на державному рівні, що звужує її підхід до розуміння стану безпеки, але міжнародна безпека, яка побудована на відносинах між державами, є більш широким концептом. Крім того, держава часто знаходиться в центрі подій з точки зору держави, тобто зневажає позицію інших. З іншого боку, глобальний підхід є надто широким і занадто загальним, оскільки проблеми безпеки відрізняються від країни до країни і не завжди однаково

⁶⁴ Buzan B., Waever. O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. Unites States of America. 21-23

⁶⁵ Buzan B., Waever O. (2003). Regions and Powers: the structure of International Security. Cambridge University Press. 40.

взаємопов'язані. Вони також відрізняються в залежності від місця розташування. Регіональний рівень, з іншого боку, слугує проміжною ланкою між ними, пов'язуючи воєдино національну і міжнародну безпеку і слугуючи ареною для більшості цих видів діяльності.

З цього приводу Б. Бузан запропонував новий підхід до розуміння і аналізу того, як держава, за допомогою лінгвістичних практик та дій, може сама визначати та формувати, що для неї становить екзистенційну загрозу. Таким новим підходом є теорія сек'юритизації, на якій ґрунтується це дослідження. "Сек'юритизація - це процес, який відхиляється від загальноприйнятих норм політики і формулює проблему, як унікальну форму політики або щось, що знаходиться над політикою"⁶⁶. У своїй теорії він стверджує, що сек'юритизація передбачає конструювання учасником проблеми, як тієї, що має характер екзистенційної загрози, яка загрожує самому існуванню. Утворюючи таким чином проблему, учасник, за допомогою мовленнєвих практик, закликає відповідну аудиторію до негайних дій і надає причину виходу за межі політичної процедури, яка існувала до цього. Актор, що сек'юритизує певну проблему або ж особливість політики відстоює право керувати ситуацією поза межами звичайної політичної процедури. Але при цьому ж, проблема може бути представлена як питання безпеки, не становлячи насправді прямої загрози виживанню. Інтерсуб'єктивне конструювання екзистенційної загрози з достатньою виразністю, щоб мати значні політичні наслідки- є вимогою для сек'юритизації. Тобто безпека, замість загальноприйнятого розуміння, як певного стану перетворюється на певний процес зміни політики, дискурсу або певну дію⁶⁷.

Важливим етапом для становлення небезпеки, як тої, що сек'юритизовано є акт проголошення (speech act) і визнання актором або групою, як тією, що потребує

⁶⁶ Buzan B., Waever. O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. United States of America. 23

⁶⁷ Buzan B., Waever. O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. United States of America. 23-26

невідкладних рішень. “Саме слово “безпека” є певною діє... лише його промовляючи вже було щось зроблено”⁶⁸. Сам термін акт проголошення є запозиченням із лінгвістичних теорій, в яких мова має значення не лише, як опис певної проблематики, але й може спонукати та санкціонувати певні дії⁶⁹. Промова може не лише описувати вже існуючу реальність, але й певним чином її змінювати.

Одного лише визнання або “дії промови” для повної сек’юритизації недостатньо- необхідною умовою є вихід за межі існуючої політики та впровадження надзвичайних дій із метою подолання стану небезпеки та загрози. Таким чином, сек’юритизація є вищим рівнем політизації, коли певна проблема постає у вимірі політики і вироблення рішень.

При цьому варто дотримуватись заходів при аналізі, адже кожен загрозу можна сек’юритизувати, але не кожна сек’юритизована політика є загрозою. З цих причин, Бузан називає три чинники, за якими можна виявити, чи проблема була дійсно сек’юритизована⁷⁰: 1) загроза має мати екзистенційний характер, загрожувати самому існуванню суб’єкта; 2) впровадження дій, що виходять за рамки звичайної політики; 3) результатом такої політики має бути певний вплив. Сказати, що проблема становить екзистенційну загрозу, означає стверджувати, що все інше буде неважливим, якщо ми її не вирішимо (оскільки ми або перестанемо існувати, або не матимемо суверенітету існувати незалежно).

О. Вевер продовжуючи думку Бузана стверджує, що наступним етапом після визнання якоїсь проблеми загрозою і подолання цієї загрози- є десек’юритизація⁷¹. Сенс полягає у відгалуженні загрози від сфери безпеки після подолання кризи та

⁶⁸ Balzacq Th. A theory of securitization: Origins, core assumptions, and variants; в Balzacq Th. (2011). *Securitization theory: How security problems emerge and dissolve*. Routledge. 1-30.

⁶⁹ Balzacq Th. (2010). The Essence of securitization: Theory, ideal type, and a sociological science of security. *International relations* 29(1). 103-111

⁷⁰ Balzacq Th. (2010). The Essence of securitization: Theory, ideal type, and a sociological science of security. *International relations* 29(1). 103-111

⁷¹ Waever O. *Securitization and Desecuritization* в Lipschutz R. (1995). *On Security*. Columbia University Press. New York. 46-86

подальша деполітизація. Тобто, вилучення проблемного питання із обговорюваного дискурсу та повернення його у звичне русло обговорення політики.

Сек'юритизація може бути інституалізованою. Якщо цей процес відбувається вже не перший раз, а з певною періодичністю, немає необхідності кожного разу застосовувати акт проголошення⁷². Можна сказати, що ця безпека закріпилась у дискурсі залучених учасників. Замість цього, утворюються певні інституції, котрі впроваджують політику відносно референтного об'єкта. Прикладом такої інституалізації можна назвати миротворчі місії

Варто додати, що автори не визначають сек'юритизацію, як дещо позитивне або як те, що піде на користь. Радше, це зло, яке необхідне тут і зараз з метою збереження власного суверенітету⁷³. Виведення проблеми у повсякденну політику і її десек'юритизація- є тим, до чого мають прагнути міжнародні актори у своїх діях стосовно власної безпеки.

Б. Бузан та О. Вевер у своїх творах відзначають трьох головних учасників аналізу безпеки⁷⁴:

- Референтний об'єкт (кому загрожує і, відповідно, може бути сек'юритизован)
- Учасник сек'юритизації (ті, хто проголошують певну проблему екзистенційною, а отже- сек'юритизують)
- Функціональний учасник (ті, що мають певний вплив на процес сек'юритизації)

Найчастіше референтним об'єктом прийнято вважати державу, адже саме у вимірі міждержавних відносин може існувати потенційна екзистенційна небезпека для суспільства в цілому. Але й на сучасному етапі певні інститути або ж

⁷² Buzan B., Waever O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. United States of America. 27-28

⁷³ Waever O. Securitization and Desecuritization в Lipschutz R. (1995). On Security. Columbia University Press. New York. 46-86

⁷⁴ Buzan B., Waever O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. United States of America. 35-36

організації можуть виконувати цю роль. Окрім цього, держави можуть самі утворювати референтний об'єкт для сек'юритизації. Такі утворені референтні об'єкти здебільшого являють собою певний світовий порядок або цінності, які притаманні міжнародним акторам. Як один із прикладів представники Копенгагенської школи безпекових студій наводять Світовий Ліберальний Економічний Порядок⁷⁵. Для сек'юритизації певної проблеми необхідно, щоб була екзистенційна загроза державі. Загроза, у цьому випадку, розуміється як позбавлення спроможності впливати та вести власну політику у визначених територіальних межах.

Також, автори Копенгагенської школи виокремлюють п'ять секторів безпеки, в яких відбувається сек'юритизації⁷⁶. Кожен з вимірів може мати різних учасників, референтних суб'єктів та комбінації загроз і відповідно сек'юритизацій. Саме ці п'ять вимірів, поєднуючись і взаємодіючи між собою утворюють безпековий вимір. Б. Бузан та О. Вевер пропонують такі виміри⁷⁷:

- Військовий (фізична небезпека знищення, потенційна військова загроза. Небезпеки у цьому секторі, зазвичай, першочергово сек'юритизуються)
- Політичний (загрози, що націлені на певний укладений устрій, зміни ідентичностей, ідеології, преференцій, що встановлені урядами; можуть з'являтися як іззовні так і з причин функціонування системи)
- Економічний (якщо такі економічні загрози становлять небезпеку для виживання соціальної групи, уряду або ж ; доступ до ресурсів необхідних для виживання)
- Соціальний (загроза ідентичностям групи, що існують незалежно від держави: культура, мова, традиції, політичні рухи тощо)

⁷⁵Там само.. 100-103

⁷⁶ Там само. 35-36

⁷⁷Buzan B., Waever. O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. United States of America. . 5-28

- Екологічний (збереження екологічного середовища та біосфери, від якої залежить існування людства загалом)

У цій роботі досліджуються політичні, військові та економічні виміри ЄС, які в особливості зазнали змін та перегляду існуючих поглядів після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації від 24 лютого 2022 року.

Військовий сектор, як і у назві, стосується саме військових загроз і погроз використання сили⁷⁸. Безпека у цьому вимірі розуміється у традиційному матеріальному вимірі- екзистенційна загроза існування самого утворення. І, знову запозичуючи з класичних теорій міжнародних відносин, лише держави можуть набувати тут статусу референтного суб'єкта. Здебільшого цей вимір вивчає випадки застосування військової могутності відносно інших об'єктів. Варто зазначити, що держави тут можуть виступати як референтний суб'єкт, так і у формі актора сек'юритизації. Відмінністю від традиційних напрямів теорії становить те, що загрози у цьому секторі не завжди можуть бути військовими. Так, автори зазначають, що такою небезпекою можуть бути мігранти або ворожі ідеології⁷⁹. Накопичення військових сил в межах Європейського Союзу, що, як зазначалося у першому підрозділі, є певною безпековою спільнотою, може не становити прямої загрози для інших країн-учасниць цієї організації.

Загрози тут здебільшого можуть впливають або з зовнішніх факторів, або з внутрішніх⁸⁰. Зовнішні відповідно становлять небезпеку існуванню та можливості незалежно здійснювати політику в межах території держави. Внутрішні можуть загрожувати військовим можливостям та виробництву військово-промислового сектору або ж невідповідність ідеології держави та бажанням аудиторії. Таким

⁷⁸ Buzan B. (1997). Rethinking security after Cold War. *Cooperation and conflict*, 32(5). 7-28

⁷⁹ Buzan B., Waever. O., De Wilde J. (1998). *Security: a new framework for analysis*. Lynne Rienner. Unites States of America. 50.

⁸⁰ Там само. 49-52

чином, переозброєння Німеччини⁸¹ після початку вторгнення Російської Федерації 24 лютого можна назвати сек'юритизацією військового сектору

Для політичного виміру головними акторами є держави, міжнародні організації та міжнародні інституції, як, наприклад, міжнародне право, а загрози їх суверенітету та легітимності, їх визнанню⁸². Варто зазначити, що розрізненням між політичним і військовим секторами є саме характер загроз. Як вже було викладено вище, загрози у цьому секторі націлені на функціонування та стабільність організаційних устроїв держав. Щоб приписати ці загрози саме політичному сектору вони не повинні включати військові та силові методи, а радше є політичними⁸³. Певною мірою інтеграційні процеси Європейського Союзу можуть становити загрозу для національних ідентичностей певних країн.

Відносно можливих загроз у цьому секторі, Бузан зазначає наступне: “Їх мета може мати вигляд тиску на уряд щодо певної політики через повалення уряду до розпалювання сепаратизму і підриву політичної структури держави з метою її ослаблення перед військовим нападом”⁸⁴.

Політичний сектор є найширшим, адже певне його відлуння можна знайти в усіх інших. “Сек'юритизація є політичною дією”⁸⁵, а отже певною мірою цей сектор можна назвати всеохоплюючим, хоча з певним уточненням. Політика у цьому сенсі розуміється, як відносна стабільність інституалізації влади. “Політична безпека, на відміну від загального розуміння політики, зосереджується на загрозах

⁸¹ Siebold S. (2023). Germany pledges to make it's military 'the backbone of defence in Europe'. Reuters. Режим доступу: <https://www.reuters.com/world/europe/germany-pledges-make-its-military-the-backbone-defence-europe-2023-11-09/>

⁸² Buzan B., Waever. O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. Unites States of America. 141.

⁸³ Waever O. Securitization and Desecuritization в Lipschutz R. (1995). On Security. Columbia University Press. New York. 46-86

⁸⁴ Buzan B., Waever. O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. Unites States of America. 142.

⁸⁵ Waever O. Securitization and Desecuritization в Lipschutz R. (1995). On Security. Columbia University Press. New York. 46-86

легітимності або ж визнання політичних юнітів чи необхідних для системи моделей (структури, процеси або інституції)”⁸⁶. Загрози у цьому секторі можуть з’являтися як ззовні, так і зсередини. Основним референтним об’єктом (на кого спрямована сек’юритизація) є держави, хоча автори й визнають, що до цієї категорії можна віднести міжнародні утворення, що мають подобу держави (прикладом тут постає Європейський Союз) та соціальні групи, які мають власні встановлені інституції.

Економічний сектор є найважчим для визначення дієвих осіб у цьому вимірі. Фірми та підприємства не можуть виступати, як учасник сек’юритизації і їх не завжди можна приписати до референтного об’єкта. Адже яка небезпека може існувати для підприємства, щоб необхідним кроком для держави або іншого актора було за необхідністю його сек’юритизувати?⁸⁷ Лише виключенням із правил можуть бути критично-значущі підприємства, що мають значний вплив в інших секторах (наприклад, військовий). Бузан визначає наступні основні тези, на яких концентрується вивчення економічного виміру:

- Можливості країн налагоджувати виробництво військово-промислового сектору у контексті вільного ринку;
- Дії спрямовані на експлуатацію економічної могутності та взаємозалежності країн (до цього Бузан відносить і енергетичні ресурси) в умовах глобальних ринків;
- Побоювання, що вільна економіка та глобалізація створить більше проблем, ніж переваг і це призведе до збільшення нерівності між державами і всередині самих держав;
- Страх відносно того, що світова економіка впаде у глобальну кризу;

Копенгагенська школа не є ототожненням усієї теорії сек’юритизації, а лише тією частиною, що її започаткувала та складає значний пласт напрацювань. Є і інші підходи у цій царині, які виробляють власне розуміння теорії і критикують вже існуючі. Одним із таких авторів є Т. Бальзак, який хоча й зберігає основну

⁸⁶ Buzan B., Waever. O., De Wilde J. (1998). Security: a new framework for analysis. Lynne Rienner. Unites States of America. 144.

⁸⁷ Buzan B. (1997). Rethinking security after Cold War. Cooperation and conflict, 32(5). 7-28

теоретичну рамку і напрацювання, приділяє більшу увагу практикам, аніж лінгвістичним діям.

У своїх працях Т. Бальзак зазначає, що є різні підходи до розуміння та методології теорії сек'юритизації. Так він визначає два таких варіанти⁸⁸: що ґрунтується на постструктуралізмі і основним інструментом вивчення є вищезгадана дія промови, який має назву “філософський”; “соціальний” підхід ґрунтується, як можна помітити у назві, на соціальних науках і вивчається через певні практики, які притамані діючим міжнародним акторам.

Бальзак стверджує, що сек'юритизація є “артикульованою сукупністю практик, в якій евристичні артефакти (метафори, інструменти політики, образи, аналогії, стереотипи, емоції тощо) контекстуально мобілізуються актором-сек'юритизатором, який працює над тим, щоб спонукати аудиторію до побудови цілісної мережі (почуттів, відчуттів, думок та інтуїцій) про критичну вразливість референтного об'єкта, що збігається з причинами вибору та дій актора-сек'юритизатора, шляхом наділення референтного суб'єкта такою аурую референтного об'єкта, що має безпрецедентно загрозливого вигляду і для її блокування необхідно негайно застосувати спеціальну політику, щоб заблокувати його розвиток”⁸⁹. В цьому розумінні особлива увага, як у соціальному підході, надається саме певним практикам, які здійснює той чи інший актор з метою заохочення аудиторії. Схвалення аудиторією певних дій є кінцевим етапом становлення сек'юритизації і є необхідною умовою завершення цього процесу.

Бальзак виокремлює два різновиди теорії сек'юритизації⁹⁰: філософський (до цієї форми належать представники Копенгагенської школи), та соціальний. Філософський підхід зумовлює все до єдиної дії- акт проголошення. У свою чергу,

⁸⁸ Balzacq Th. A theory of securitization: Origins, core assumptions, and variants; в Balzacq Th. (2011). *Securitization theory: How security problems emerge and dissolve*. Routledge. 1-2.

⁸⁹ Balzacq Th, Leonard S., Ruzicka J. (2016). 'Securitization revisited: theory and cases. *International Relations* vol. 30(4). 494-513

⁹⁰ Balzacq Th. A theory of securitisation: Origins, core assumptions and variants в Balzacq Th. (2011). *Securitization theory: How security problems emerge and dissolve*. PRIO New Security Studies. 1-21.

соціальний зосереджений не на лінгвістиці, а радше на практиках акторів і як частина певного контексту та запозичує певні напрацювання з соціології.

Окрім цього, Т. Бальзак визначає три ключових припущення стосовно підходу Копенгагенської школи відносно процесу аналізу сек'юритизації⁹¹:

- Ключова роль аудиторії;
- Взаємозалежність дій та контексту;
- Диспозитив та структуральна роль практик;

Аудиторія є важливою для обох підходів до сек'юритизації, але підходи до визначення відрізняються. Так, для філософського підходу, аудиторія просто існує, її не визначають чи досліджують. На противагу цьому, соціальний підхід вважає, що аудиторію потрібно додатково визначити відповідно до сек'юритизованої проблеми і не існує “просто так”⁹². Учасники сек'юритизації у свою чергу намагаються залучити якомога ширшу аудиторію до процесу схвалення.

Вищезазначений автор стверджує, що аудиторія, до якої спрямовано дія проголошення може надавати певні переваги: моральну допомогу та мандат, на впровадження особливої політики, що виходить за норми звичної політизації. Прикладом можна навести діяльність інституцій ЄС, в якому країни-члени через Європейську Раду надають мандат та підтримку Комісії, що у свою чергу розробляє та наглядає за дотриманням політик і правил.

Відносно контексту та дій Бальзак визнає, що дії, у цьому випадку лінгвістичні практики, можуть впливати на контекст змінюючи його та навіть має можливість його створювати. Він зазначає, що “мовленева дія відносно безпеки є інструкцією щодо формування та інтерпретації ситуації”⁹³. Таким чином він визнає, що лінгвістичне наповнення може визначати контекст сек'юритизації.

⁹¹Там само. 1-21

⁹²Balzacq Th. A theory of securitisation: Origins, core assumptions and variants в Balzacq Th. (2011). Securitization theory: How security problems emerge and dissolve. PRIO New Security Studies . 2

⁹³ Там само. 11

Термін “диспозитиф” Бальзак запозичує у Мішеля Фуко і відповідно означає певну систему взаємних відносин між законами, дискурсами, певними рішеннями, інституціями та адміністративними діями⁹⁴. Практики ж, у свою чергу, для Бальзака, є певними моделями поведінки, що складаються з декількох взаємозалежних елементів. Ці практики вводять у дію завдяки певним політичним інструментам. Ці інструменти він розділяє на декілька видів⁹⁵: регуляторні та розвитку спроможностей. Регуляторні елементи мають на меті впливати на поведінку залучених учасників через залучення певних практик щоб зменшити потенціальну загрозу. Інструменти розвитку потенціалу є певним мандатом для інших акторів, що дозволяє їм приймати участь та використовувати певні практики та навички для подолання загрози.

У. Хельберг наводить міграційну політику ЄС та формування образу мігранта⁹⁶, як приклад сек`юритизації. У 1997 році було утворено біометричну систему Eurodac, яка після саміту Європейської Ради в 2003 році було поширено на міграційний контроль. Таке поширення відбулось на тлі загострення тероризму та як відповідь на події 11 вересня у США. Криміналізація окремих міграційних груп, як потенційно небезпечних призводить до формування у таких групах стану незахищеності та потенційної небезпеки переслідування, що може створити прецедент для сек`юритизації, тобто- виведення цього питання із звичного дискурсу та присвоєння йому статусу, як того, що може загрожувати виживанню.

У висновку теорія конструктивізму є проміжною ланкою між традиційними підходами до міжнародних відносин. Відтак, вона враховує як матеріальні чинники лібералізму та реалізму, але й пропонує власне бачення того, як функціонують держави на міжнародній арені та між собою. Відмінністю є саме конструювання

⁹⁴ Там само. 29

⁹⁵ Там само. 17-19

⁹⁶ Хельберг У. І. (2011). Сек`юритизація як політичний феномен. Магістеріум. Політичні студії. 46. [Режим доступу]: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Magisterium_p_2012_46_16

норм та правил на основі ідентичностей та переконань акторів. Тому навіть міжнародна система, як анархія не є чимось встановленим або ж об'єктивною реальністю- вона скоріше конструюється самими учасниками системи.

Обрана теорія сек'юритизації дозволяє використати якнайширший підхід до дослідження і охопити якомога більше кількості акторів та загроз для аналізу, адже на сучасному етапі такі загрози мають характер, який виходить за межі класичного розуміння військової могутності. У цьому вимірі безпека напряму залежить від небезпеки. Ця небезпека необов'язково є об'єктивною і може конструюватись за допомогою акту проголошення. Визначаючи якусь проблему небезпекою, вона може їй стати. Це проголошення не є кінцевою метою. Аналіз наслідків цього проголошення є важливим для дослідження.

РОЗДІЛ II. ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО ВИМІРУ ЄС

2.1. Формування регіональних утворень у післявоєнній Європі та пропозиція створення єдиної європейської армії

Об'єднання Європи у єдину спільноту не є принципово новою ідеєю ХХ століття. Перші напрацювання можливої федералізації Європи датовані ще 14 ст. та мали на меті об'єднання християнських європейських держав з метою протидії Османській імперії⁹⁷. Зміст концепції федералізації Європи полягав у створенні спільних наднаціональних структур та підпорядкування цим утворенням органів управління держав⁹⁸. Хоча й основою виступала федералізація, тогочасні ідеї радше будувались на основі національних інтересів окремих континентальних гегемонів і ідеалістичних та релігійних переконаннях, а не реаліям, що склалися між учасниками. Державні утворення цього періоду не бажали поступатись іншим та надавати можливі переваги, навіть якщо власні інтереси при цьому також враховувались. Тому такі програми об'єднання залишались лише планами окремих мислителів та державців. Протягом періоду від 14 - 20 ст. об'єднання утворювались лише для підпорядкування менших учасників та нарощування сили превалюючої держави або обмежувались лише незначними регіональними утвореннями. Створення наднаціональних інститутів вважалося можливим лише теоретично.

Нового етапу обговорення можливого об'єднання відбулись під час періоду Великих Світових воєн. Так, у цей період федералізм розподілився на декілька течій- інтегральний та інтеграційний⁹⁹. Перший базувався на утворенні певних наддержавних структур з метою обмеження повноважень країн та врівноваження.

⁹⁷ Копійка В., Шинкаренко Т. (2001). Європейський Союз: заснування та встановлення. Навч. посібник. Видавничий дім "Ін Юре". Київ. 11-13

⁹⁸ Там само. 16.

⁹⁹ Там само.13-14

Інтегральний федералізм встановлював, що радше економічні чинники могли зупинити процес інтеграції. У свою чергу інтеграційний перебував у вимірі політики та ідеологій. Так, згідно цієї течії держави є джерелом появи воєн та конфліктів. Обмеження суверенітету держав та утворення федерації країн- єдиний спосіб подолати цей стан. Після закінчення світових конфліктів на теренах Європи подальші інтеграційні утворення рухались у дусі першого виду.

Зародження ідей, як буде виглядати повоєнне майбутнє утворення Європи зародилось під час Другої Світової війни серед повстанських рухів. Відмінністю нових поглядів на післявоєнне об'єднання від минулих бачень полягало у відходу від державо-центриського та релігійного підходу¹⁰⁰. Так, союз мав будуватися радше на основі спільних цінностей та недопущення нової війни, джерелом якої були праворадикальні націоналістичні рухи. Французькі повстанці вбачали в основі певну наднаціональну структуру з ознаками федерації. Такі ж ідеї мали й інші повстанські групи. У Вентонському маніфесті, автором якого є Альт'єро Спінеллі, проголошувалась необхідність відходу від історичного минулого у формі національних урядів і перехід до федерації¹⁰¹. Федералізм вбачався авторами, як можливість запобігання можливим війнам. Однак, із поверненням минулих урядів з вигнання та відновлення їх влади у відповідних країнах пропозиції побудови федералізації не набули значного поширення.

Ф. Ратлі визначає п'ять етапів протікання Європейської інтеграції¹⁰²: перший етап- створення Європейського Об'єднання Вугілля та Сталі, Європейської Оборонної та Політичної спільноти упродовж 1951-1991 (Паризький договір, яким було започатковано ЄОВС мав термін дії у 50 років); другий етап- утворення

¹⁰⁰Urwin D. (1995). The Community of Europe: a history of European integration since 1945. Longman Publishing. London. 7-8.

¹⁰¹ Spinelli A., Rossi E. (2013) Ventone Manifesto. Ventotene: The Altiero Spinelli Institute for Federalist studies. 75-96.
Режим доступу: https://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/316aa96c-e7ff-4b9e-b43a-958e96afbecc/publishable_en.pdf

¹⁰² Ruttley P. The Long Road to Unity: the contribution of law to the process of European integration since 1945 в Pagden A.(2002). The Idea of Europe: from Antiquity to the Eruopean Union. Woodrow Wilson Centre Press. 228-260.

Європейської Економічної Спільноти та ЄвроАтом; третій етап- період значного посилення інтеграційних рухів та ідеологічної боротьби між країнами-учасницям та європейськими організаційними інституціями упродовж 1965-1987 років; четвертий етап- започаткування початку утворення єдиного ринку та підписання Єдиного Європейського акту; п'ятий етап- Маастрихський та Амстердамські договори і заснування Європейського Союзу. У цьому розділі розглядається початок інтеграційних процесів у післявоєнній Європі, як можливий приклад сек'юритизації, а отже, перший етап.

Після завершення Другої Світової війни Європа опинилась у руїнах і старі націоналістичні догмати виявились руйнівними для усього континенту. Шкода інфраструктурі та виробництву країн була колосальною. Задля запобігання гуманітарної кризи та повернення реваншистських рухів на хвилі проблем, що склалися у країнах післявоєнної Європи була необхідна ретельна реконструкція, що була б спрямована на відбудову міст, інфраструктури та економіки.

Друга Світова війна спричинила значні зміни в кордонах країн Європи. Численні держави пережили перевороти, демократичні перетворення та зародження нових політичних ідей. Після поразки третього рейху Німеччина розкололася на Східну і Західну частини, східна частина якої опинилася під радянським впливом, а друга - під впливом західних демократій. Це розділення стало майбутнім уособленням ідеологічної боротьби часів Холодної війни між Сполученими Штатами та Радянським Союзом.

Супроводом до поширення інтеграційних процесів можна вважати відносну господарську, політичну та економічну слабкість держав Європи, а також поширення впливу держав-гегемонів (на той час США та СРСР). Франція намагалась повернути власне місце на політичній карті Європи за допомогою первенства у побудові нових організацій. На той час Федеративна Республіка Німеччина прагнула спокути та повернення суверенітету та незалежності. Британія, у свою чергу, відмовилась від участі у цих процесах зважаючи на власні колонії, протекціоніську політику та відносини з США.

Палагнюк виокремлювала наступні причини інтеграції країн Європи після Другої Світової війни¹⁰³:

- Протидія США, що домінувала у міжнародній економіці та виробництві товарів
- Примирення ворогуючих сторін, які мали претензії одна-до-одної, зокрема Франції та Німеччини
- Необхідність утворення нової системи безпеки на теренах Західної Європи
- Значні очікування від економічної співпраці країн
- Збереження за Європою економічного значення на міжнародній арені

Значущу важливість інтеграції країн Європи висловлював У. Черчілль. У своїй промові від 1946 року до студентів у Цюриху він зазначав наступне: “Існують ліки, які за кілька років зроблять усю Європу вільною і щасливою. Ці ліки є відтворенням європейської сім’ї країн, або якомога більшої її частини, і забезпечити її структуру, під якою вона зможе жити в мирі, безпеці та свободі. Ми повинні побудувати своєрідні Сполучені Штати Європи”¹⁰⁴. Також, у цій промові він зазначав про необхідність примирення Франції та Німеччини і залучення останньої до інтеграційних процесів, які проходили у ті часи на теренах Європи. Варто додати, що хоча й Черчілль адвокував створення федералістичного об’єднання, Великобританії в цьому об’єднанні він не бачив.

Поширення комуністичних рухів, громадянська війна в Греції та денонсування договору про нейтралітет між СРСР та Туреччиною змусили США зосередитися на Європейському континенті¹⁰⁵. Окрім цього, понівечена війною Європа не могла виплачувати власні заборгованості США за ленд-лізом та іншими

¹⁰³ Палагнюк Ю. В. Європейський Союз: історія формування, проблеми та перспективи розвитку на сучасному етапі. Світова та Європейська інтеграція. Режим доступу: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/7.pdf> (дата звернення: 07. 06. 2023)

¹⁰⁴ Winston Churchill: calling for a United States of Europe. (2021). European Commission. Режим доступу: https://european-union.europa.eu/system/files/2021-06/eu-pioneers-winston-churchill_en.pdf (дата звернення: 07. 06. 2023)

¹⁰⁵ Потехін О., Клименко Ю. (2023) Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ- на початку ХХІ ст. Дух і Літера. Київ. 293-296

програми. Так, з метою відновлення країн, що найбільше постраждали від війни, було розроблено план поновлення економік. Відтак, цю програму прозвали “план Маршала” на честь її автора- Джорджа Маршала. Сам він про цю програму стверджував наступне: “ її метою має бути відродження працюючої економіки у світі задля відродження політичних та соціальних умов, в яких можуть працювати вільні інституції”¹⁰⁶. Відтак, в Європі утворилась одна з перших повоєнних міжконтинентальних організацій- Організація Європейського Економічного Співробітництва. Підтримка з боку США європейського інтеграційного курсу надала важливий стимул для країн Європи продовжувати у цьому напрямку.

Перше військове співробітництво у післявоєнній Європі було закладено Дюнкерським договором 1947 року між Францією та Великобританією¹⁰⁷, суттю якого була протидія відродженню мілітаристських намірів Німеччини. Згідно із статтею 1-3, договір мав на меті спільну відповідь Франції і Великобританії та консультацію із іншими урядами у разі військової агресії або ж порушення обмежуючих зобов'язань покладених на Німеччину після поразки у війні¹⁰⁸. Хоча й супроводом для підписання цього договору є протидія загрозі поновлення військових спроможностей та агресивної політики з боку Німеччини, іншою причиною також можна вважати, як протидія потенційній загрозі з боку Радянського Союзу¹⁰⁹.

Іншою спробою створення міжнародної інституції, метою якої встановлювалось військове співробітництво у післявоєнній Європі є не НАТО, як зазвичай прийнято вважати, а Організація Брюссельського договору, або ж Західний

¹⁰⁶ Gnatiuk M. (2022). Integration and the European Security Solution: Overcoming the Security Dilemma. *Ukrainian Policymaker*, Volume 10, 18-26. Режим доступу: <https://doi.org/10.29202/up/10/3>

¹⁰⁷ Потехін О., Клименко Ю. (2023) Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ- на початку ХХІ ст. *Дух і Літера*. Київ. 299

¹⁰⁸ Treaty of Alliance and Mutual Assistance between the United Kingdom and France. (1947). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/026961fe-0d57-4314-a40a-a4ac066a1801/5d5a64ab-9c7c-4e19-b528-9e53f9ce937b/Resources#1fb9f4b5-64e2-4337-bc78-db7e1978de09_en&overlay

¹⁰⁹ Яковюк І. В., Орловський Р. Р. (2017). Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в військовій сфері. *Міжнародне право*.

Союз (Western Union), яку було проголошено із підписанням Брюссельського договору¹¹⁰ 1948 (НАТО було утворено у 1951). У преамбулі цього договору країни домовились щодо співробітництва заради збереження миру в регіоні, захист прав людини та спільну протидію Німеччині у разі повернення її експансійної політики. Брюссельський договір зобов'язував країн-підписантів (до їх числа входили країни БЕНЛЮКС, Франція, Великобританія) надавати військову допомогу у разі нападу на одну із зазначених країн. Також, у 1948 році, до цього формату додалось військове співробітництво, що дало початок спільній безпеці країн Європи¹¹¹.

У 1948 році розгорнулась Берлінська криза, яка ознаменувала собою початок Холодної війни. Початок ідеологічного протистояння та зіткнення двох блоків, які ще на той час тільки утворювалися- західний, на чолі з США та східний, на чолі з СРСР, створювали все більшу небезпеку для демократичних країн Європи. Імперіалізм СРСР, який підігрівався ідеологічним протистоянням, змусив країни Європи до подальшої, ще глибшої інтеграції з метою забезпечення власної безпеки. Окрім цього, після початку Корейської війни США наполягала на переозброєнні Західної Німеччини та її залучення до структури НАТО¹¹². У свою чергу, Франція вбачала загрозу у поновленні Німеччиною власних збройних сил і запропонувала інший підхід.

Ж. Монне запропонував пристосувати основні інтеграційні ідеї Європейського Об'єднання Вугілля та Сталі, що закладені Паризьким договором, до збройних сил, щоб солдати з європейських країн, які приєдналися до ЄОВС, мали однакову військову форму і служили під єдиним командуванням. В його розумінні найшвидший шлях до політичної спільноти і більшої інтеграції лежить

¹¹⁰The Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence. (1948). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/en/obj/the_brussels_treaty_17_march_1948-en-3467de5e-9802-4b65-8076-778bc7d164d3.html (дата звернення: 07. 06. 2023)

¹¹¹Assembly of Western European Union. (2012). European University Institute. 4. Режим доступу: <https://archives.eui.eu/files/inventories/15293.pdf> (дата звернення 08. 06. 2023)

¹¹²Urwin D. (1995). The Community of Europe: a history of European integration since 1945. Longman Publishing. London. 60

через європейську армію. Договір про Європейську Оборонну Спільноту був підписаний усіма партнерами ЄОВС в 1952 році.

“План Плевена”, названий на честь французького прем’єр-міністра Рене Плевена, було подано на розгляд французькому парламенту у 1950 р. Пропонувалось створення спільних військових сил, спільного оборонного бюджету, інституцій та посаду міністра оборони Європи¹¹³. Окрім цього, для управління цими силами вважали за необхідність утворення Європейської Політичної Спільноти, що

Але в 1954 році його було відхилено з двох основних причин: відсутність підтримки федералістських програм з боку держав-членів і мінливий клімат безпеки. У Франції у той час до влади приходить націоналістський уряд, який на національних зборах відхилив підписання договору. Окрім цього, смерть Сталіна призвела до певного охолодження загрози з боку Радянського Союзу.

Після завершення Другої Світової війни стосунки між країнами Європи були на найнижчому рівні. Франція, як країна, що була переможеною, не бажала відродження німецького виробництва та економічного відновлення Німеччини. Для утворення нового політичного порядку недостатньо було координації держав на кшталт концерту держав- потрібна була нова форма співробітництва, яка б могла одночасно стримувати певні країни.

Першою такою формою стримування і кооперації країн можна вважати Європейське об’єднання вугілля та сталі. Можливі причини виникнення організації зусилля якої сконцентровані на спільному правлінні у сфері видобутку вугілля та виготовлення сталі є військове суперництво Німеччини та Франції¹¹⁴. Так, нагляд мав здійснюватись над особливо індустріалізованими регіонами Німеччини-

¹¹³Urwin D. (1995). The Community of Europe: a history of European integration since 1945. Longman Publishing. London. 61-62.

¹¹⁴Ruttley P. The Long Road to Unity: the contribution of law to the process of European integration since 1945 в Pagden A.(2002). The Idea of Europe: from Antiquity to the European Union. Woodrow Wilson Centre Press. 234

Рурською долиною та річкою Саар, які були центрами вироблення зазначених ресурсів.

Початковий етап процесів утворення прийнято вважати пропозицією створення Європейського Об'єднання вугілля та Сталі (ЄОВС) тодішнім міністром закордонних справ Франції Робертом Шуманом¹¹⁵. Саме ця пропозиція і увійшла в історію під назвою «Декларація Шумана». Метою саме цього плану і майбутньої організації є створення механізму управління та наднаціонального контролю над виробництвом і торгівлею одними із основних важливих ресурсів воєнної галузі: вугіллям та сталі. Також, важливою метою являлось примирення Франції та Німеччини. «План Шумана» мав утворити таку систему міждержавних відносин, щоб не просто протидіяти війні у Європі, а зробити існування та розгортання цієї війни неможливим.

Автором проекту договору створення ЄОВС прийнято вважати комісара у справах планування та майбутнім першим головою організації Жана Моне. Згідно з цим проектом організація базувалась на принципах об'єднання німецького та французького виробництва вугілля та сталі і встановлення спільного контролю¹¹⁶. Цілями цієї організації мали стати: створення для всіх однакових умов доступу до вищезгаданих ресурсів, забезпечення контролю та постачання необхідної кількості сировини, розвитку виробництва та відповідальних галузей країн-підписантів.

Початком утворення цієї організації можна вважати Паризький договір, підписаний 18 квітня 1951 р. і який набув чинності 23 липня 1953¹¹⁷. З 10 лютого 1953 року офіційно почав свою діяльність вільний ринок вугілля та залізної руди. Країнами-підписантами цього договору стали: ФРН, країни БЕНІЛЮКС, Франція,

¹¹⁵Schuman declaration. (1950) . CVCE. Режим доступу:

https://www.cvce.eu/en/obj/the_declaration_by_robert_schuman_paris_9_may_1950-en-d27938ef-7d39-4d32-b340-07fe7268e3c3.html (дата звернення 08.06. 2023)

¹¹⁶Treaty establishing the European Coal and Steel Community. EUR-Lex. 1953. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:xy0022> (дата звернення: 08. 06. 2023)

¹¹⁷Там само

Італія. Крім цього нововведенням було утворення наднаціональних органів, які розробляли рішення, що мали обов'язковий характер для країн підписантів.

З утворенням ЄОВС в Європі починаються перші процеси створення наднаціональних структур щодо контролю та спостереження за діяльністю. Таким чином, з метою втілення «плана Шумана» у життя у квітні 1951 року було підписано договір про створення ЄОВС. Згідно з цим договором задля дотримання зобов'язань та стабілізації заборонялися певні дії або види діяльності, а саме¹¹⁸:

- Діяльність, спрямовану на встановлення дискримінаційних умов у середовищі виробників та покупців
- Введення кількісних обмежень на видобуток вугілля та вироблення сталі
- Види діяльності спрямовані на обмеження конкуренції.
- Політика протекціонізму та створення економічних бар'єрів

Основним завданням новоутвореної організації, що зазначається у статті 2 договору, було сприяти зростанню економіки, створенню робочих місць та підвищенню рівня життя через спільний ринок вугілля та сталі. Новоутворені наднаціональні інституції повинні були забезпечити рівний доступ до джерел виробництва, встановлення найнижчих цін та покращення умов праці, щоб забезпечити впорядковане постачання вугілля та сталі на спільний ринок. З метою дотримання країнами зобов'язань, договором було проголошено про утворення низки інститутів, які б мали забезпечити виконання країнами та підприємствами положень і у разі їх порушень накласти відповідні торгові обмеження¹¹⁹.

ЄОВС привнесло дещо фундаментально новітнє в політику тогочасної Європи- так називаємий “метод Спільноти”¹²⁰. Цей метод лежав у центрі нового

¹¹⁸Кицин М. (2014). Історико-правове значення Європейського співтовариства вугілля та сталі в процесі інституціоналізації Європейської економічної інтеграції. Вісник мариупольського державного університету. Серія: право. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=AS_P_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vmdu_pr_2014_7_27 (дата звернення: 08. 06.2023)

¹¹⁹Treaty establishing the European Coal and Steel Community. (1953). EUR-Lex. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:xy0022> (дата звернення: 08. 06 .2023)

¹²⁰Луук ван Мідделаар.(2021). Нова політика Європи: десять років політичних криз. Дух і літера. 214

політичного утворення, що базувалось на економічній співпраці та діалозі. Формували цей метод самі інституції новостворених організацій: Комісія (на той час Вище Правління ЄОВС), Рада міністрів (пізніше її замінить Європейська Рада) та Асамблея, яка по-суті є парламентом організації і слугувала правлінням над Європи¹²¹. Важливим є те, що Вищому Органу надавалось особливе право першості у формуванні пропозицій щодо змін або ж нових положень. Монне вважав, що

Формування ЄОВС цілком підходить до запропонованої теоретичної рамки та теорії сек'юритизації. Головним завданням у післявоєнній Європі, окрім відбудови економіки, є недопущення розгортання нового великого військового конфлікту на теренах Європи шляхом контролю над критичними для військово-промислового комплексу ресурсами. Сама галузь виробництва і видобутку (вугіль та сталь) була сек'юритизована, а утворення єдиного наднаціонального ринку цих ресурсів є актом виведення цього питання за межі тогочасної політики. Таке формування було з метою обмежити та контролювати створення та накопичення важкої техніки та військового обладнання.

Цей підрозділ має на меті декілька цілей. По-перше, показати момент започаткування довготривалого процесу становлення проєкту об'єднаної Європи та встановлення нововведених наднаціональних інститутів. Показати відмінності від попередніх спроб об'єднати Європу заради спільної мети.

По-друге, саме формування цих об'єднань можна розглядати, як приклад теорій, викладених у другому підрозділі першого розділу. Усі майбутні організації розпочинались з певних представлень їх своїм парламентам та виступами. Промова У. Черчілля у Цюріху, виступ Дж. Маршала у Гарварді та декларація Шумана можна вважати певним актом промови. Вони пояснювали за необхідність спільного об'єднання з метою забезпечення безпеки, як у економічній, у випадку поновлення економік та подолання соціальних загроз, так і політичних у вигляді протидії Радянському Союзу та примирення з Німеччиною. Усі ці виступи мали власну

¹²¹Philippe de Schoutheete. (2012). The European Council and the Community Method. Notre Europe. 1-2

аудиторію, до якої звертались діячі і якої ті самі політичні діячі прагнули консолідації та згоди на впровадження надзвичайних політик. Відтак, утворення нових організацій на континенті можна розглядати, як наслідок сек'юритизації з боку окремих політиків національних держав.

Також, третьою причиною є показати, як може виглядати невдала спроба сек'юритизувати. Початково утворення Європейської Оборонної Спільноти та Європейської Політичної Спільноти рухалось у тому ж напрямку, що й попередні утворення. Але з часом змінилась ситуація як на світовій арені, так і у середині самих країн-учасниць. Так, смерть Сталіна змінила контекст сек'юритизації, а прихід у Франції націоналістичних представників змінив аудиторію. Оба чинники є важливими як для утворення, так і для схвалення сек'юритизації. Усі ці причини призвели до відхилення пропозиції створення нових співтовариств у Франції і, як наслідок, увесь цей процес припинився.

Усі інтеграційні процеси, що були утворені в післявоєнний період започаткували довготривалий та плідний процес утворення єдиного спільного простору, який матиме власні інтереси на світовій арені. Представники Копенгагенської школи стверджували, що безпека у післявоєнний період будувалась на принципі мета-сек'юритизації- побоювання, що баланс сил та перерозподіл кордонів призведуть до повернення тієї системи та стану речей, що передувала війні. “Сама інтеграція в Європі є сек'юритизацією, що у більшості випадків являє собою “соціальною безпекою”, тобто страх втрати національної ідентичності”¹²².

¹²² Buzan B., Waever O. (2003). *Regions and Powers: the structure of International Security*. Cambridge University Press. 352-353

2.2. Основні учасники, інструменти і договори Європейського Союзу щодо вироблення політики безпеки

Запозичуючи методологію Б. Бузана та О. Вевера щодо визначення референтного об'єкту важливо визначити такий стосовно ЄС. Задля цього було використано напрацювання Л. ван Міделлара, який розподіляє ЄС на внутрішню сферу держав, сферу інституцій та сферу держав-членів¹²³. У такому разі в дослідженні референтним об'єктом можна визначити інституції ЄС. У свою чергу сек'юритизація спрямовується на окремі сектори держав Європи, що територіально знаходяться у кордонах організації. Держави виступають не лише референтним об'єктом, а й той самий час є аудиторією, схвалення якої є необхідне для подальшого процесу сек'юритизації. Загроза тут може бути у політичному, в якому загроза становить засадничим принципам формування ЄС, як інтеграційного проекту. Окрім цього

Першочергово важливим у формуванні організації і її діяльності є її інституції, а саме: Європейська рада лідерів країн, Європейська Комісія та Європейський парламент, що являють собою "трикутник ЄС"¹²⁴. Саме ці три інституції організації є головними як у нагляді вже за існуючими правилами, так і у виробленні нових. Основні їх компетенції виокремлені у частині шостій договор Про функціонування Європейського Союзу¹²⁵. Відтак, Європейська рада надає мандат Комісії для функціонування та вироблення рішень для всієї організації. Також Рада надає певні цілі або ж напрямок, у якому необхідно виробляти рішення. Остаточное схвалення постає за Європарламентом, який репрезентує не уряди, а народи країн-учасниць організації.

¹²³ Луук ван Міделлаар. (2018). Перехід до Європи: як континент став Союзом. Дух і Літера. Київ. 43-51

¹²⁴ Glossary: European Union Institutions (EUI). Eurostat. Режим доступу: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:European_Union_institutions_\(EUI\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:European_Union_institutions_(EUI)) (дата звернення: 08. 05. 2024)

¹²⁵ Consolidated version of the Treaty of the European Union. (2021). Official Journal of the European Union. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (дата звернення: 05. 06. 2023)

Розпад Радянського Союзу ознаменував собою початок нової епохи в історії. Завершення ідеологічної боротьби, поява нових незалежних держав на континенті та зникнення потенційного ворога для блоку НАТО поклато початок вибуху інтеграційних процесів на теренах Східної Європи. Вевер зазначає, що після Холодної війни безпекова рамка ЄС позиціонує організацію ані як державу, ані як міжнародну організацію¹²⁶. Різні типи регіонів і акторів, поза виміром ЄС мають відносини з організацією оскільки з їх точки зору вона має певну легітимність як для Європи в цілому, так і для них як нечленів (поки що). Безпека природним чином породжується цією системою перехресних повноважень, асиметрії та несхожих одиниць у спосіб, що відрізняється від традиційних теорій безпеки.

Маастрихтський договір 1992 року встановлював заснування Європейського Союзу на основі трьох стовпів політики. Зважаючи на тему та завдання дослідження, варто сконцентруватися на другому стовпі, який мав назву “Спільна Зовнішня та Безпекова Політика”. Офіційний сайт Європейської Служби зовнішніх зв’язків описує СБПО так¹²⁷: “Спільна політика безпеки і оборони (СПБО) дозволяє ЄС відігравати провідну роль у миротворчих операціях, запобіганні конфліктам і зміцненні міжнародної безпеки. Вона є невід’ємною частиною комплексного підходу ЄС до врегулювання кризових ситуацій з використанням цивільних і військових ресурсів.”

Розділ 5 стаття J.1 Маастрихтського договору визначає наступні основні завдання СБПО¹²⁸:

- Оборона спільних цінностей, фундаментальних інтересів та незалежності Союзу;

¹²⁶ Rieker. P. (2006). Europeanization of national security identity: The EU and the changing security identities of the Nordic States. Routledge. New York. 24-25.

¹²⁷ The Common Security and Defence Policy. (2021). Офіційний сайт Європейської Служби Зовнішніх Зв’язків. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en (дата звернення: 09.06.2023)

¹²⁸ The Treaty of Maastricht. (1992). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/d5906df5-4f83-4603-85f7-0cab24b9fe1/e038b310-f139-407f-9bfb-a1b2e901fb56/Resources#2c2f2b85-14bb-4488-9ded-13f3cd04de05_en&overlay (дата звернення: 05. 06. 2023)

- Укріплювати безпеку Союзу та країн-учасниць усіма можливими засобами;
- Збереження миру та безпеки, у відповідності до основних положень статуту ООН, а також Гельсінського Фінального акту та основних положень Паризького статуту;
- Просувати міжнародне співробітництво;
- Покращення та консолідація демократії, верховенства права, прав людини та універсальних свобод;

Після підписання договору про Функціонування Європейського Союзу¹²⁹, СПБО постає складовою більш широкої Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС (СЗБП) та згадується у статті 42 договору. Як наслідок, регулюється більш широкими положеннями СЗБП, викладеними в Розділі V Договору.

СБПО поклала початок консолідації зусиль ЄС на розробці спільної стратегії бачення майбутнього ЄС у сфері попередження та менеджменту загроз і досі залишається важливим інструментом забезпечення безпеки в регіоні та співробітництва з метою дотримання миру. До цього моменту, спроби утворити єдине бачення Європейської стратегії були радше малоефективними, адже у країн-учасниць не було єдиного бачення того, які повноваження має мати ЄС. Також, країни з небажанням йшли на те, щоб передати організації ще більші привілеї стосовно безпеки. Але поновлення процесу розробки бачення поновилися після підписання декларації у Сан-Мало між Великобританією та Німеччиною 1998 році¹³⁰.

¹²⁹ Consolidated version of the Treaty of the European Union. (2021). Official Journal of the European Union. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (дата звернення: 05. 06. 2023)

¹³⁰ Joint Declaration issued at the British-French Summit. (1998). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/content/publication/2008/3/31/f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f/publishable_en.pdf (дата звернення: 05. 06. 2023)

В червні 1998 року була підписана Петерсберзька декларація¹³¹, яка мала на меті створити військові європейські сили, що мали використовуватися ЗЄС з метою кризового менеджменту та примирення сторін. Хоча й договір був підписан в рамках Західного Європейського Союзу, зазначалось, що такі військові сили могли використовуватися НАТО та ЄС. Західноєвропейський Союз став інститутом безпеки у межах Європейського Союзу. Загалом, ситуації, в яких могли використовуватися такі сили були наступні:

- Гуманітарні та рятувальні місії
- Запобігання конфліктам та миротворча діяльність
- Залучення військової сили з метою кризового менеджменту, включаючи миротворчість
- Спільні операції із роззброєння
- Військове співробітництво
- Стабілізація

У відповідь на декларацію в Сан-Мало, президент Європейської Комісії та лідери країн-членів ЄС на саміті в Кельні заявили: "Союз повинен мати здатність до автономних дій, підкріплених надійними збройними силами, засоби для прийняття рішення про їх застосування і готовність до цього, щоб реагувати на міжнародні кризи"¹³².

Після Кельнського саміту Європейської Ради в 1999 році були створені постійні військові органи, такі як Комітет з питань політики і безпеки, Військовий комітет ЄС і Військовий штаб ЄС. Для того, щоб ЄС мав можливість керувати операціями меншого масштабу з Брюсселя, в 2007 році був заснований Операційний центр ЄС, а в 2004 році - Європейське оборонне агентство. Крім того,

¹³¹ Petersberg declaration. (1998). CVCE. Режим доступу:

https://www.cvce.eu/en/obj/petersberg_declaration_made_by_the_weu_council_of_ministers_bonn_19_june_1992-en-16938094-bb79-41ff-951c-f6c7aae8a97a.html (дата звернення: 05. 06. 2023)

¹³² European council declaration on strengthening the Common European Policy on Security and Defence. (1999). CVCE.

Режим доступу: https://www.cvce.eu/content/publication/2003/6/6/ee393bf3-d96f-46b8-8897-15546a0e1c0d/publishable_en.pdf (дата звернення: 05. 06. 2023)

ЄС створив активні військові структури, такі як бойові групи ЄС, які почали діяти в повному обсязі в січні 2007 року. Завдяки ідеї бойової групи ЄС має інструменти, необхідні для швидкого і раннього реагування в разі необхідності.

Комплексний пакет угод між ЄС та НАТО, який більше відомий як "Берлін плюс", був укладений 2002 року і надав ЄС доступ до ресурсів і можливостей НАТО, головним чином для посилення співпраці в боротьбі з тероризмом і розповсюдженням зброї масового ураження¹³³. Цей комплекс договорів фактично забезпечує основу для співпраці між двома організаціями.

Криваві війни в колишній Югославії та терористичні акти 11 вересня в США змусили ЄС переглянути власну стратегію стосовно кризового менеджменту та створити нові інструменти протидії розгортанням потенційних конфліктів. Політика Європейського Союзу стосовно безпеки набула нових можливостей коли Хав'єр Солана, Високий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, представив ініціативу Європейської стратегії безпеки (ЄСБ)¹³⁴. ЄСБ мала на меті відродити процес співпраці та інтеграції шляхом зближення різних поглядів європейських країн у сфері забезпечення миру.

Насправді, мета полягала в тому, щоб подолати розбіжності в поглядах між країнами-учасницями організації, а не в тому, щоб розробити узгоджену стратегію для вирішення проблеми безпеки в Європі. Три сфери, на яких ґрунтувалися ключові аргументи ЄСБ, були наступними: 1) вирішення проблем безпеки, таких як тероризм та організована злочинність; 2) прискорити процес співпраці у вимірі регіональної безпеки; 3) сприяти глобальному безпековому співробітництву.

На сучасному етапі ЄС здійснює свою кризову та безпекову політику за допомогою низки правових інструментів та договорів, як, наприклад, стаття 47(2) Лісабонського договору про взаємну допомогу у випадку війни та статті 215 про

¹³³ Berlin Plus agreement. (2002). European Council. Режим доступу:

https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/berlinplus_/berlinplus_en.pdf (дата звернення: 05. 06. 2023)

¹³⁴ European Security Strategy: a secure Europe in a better world. (2003). Council of the European Union. Brussels. Режим доступу: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf> (дата звернення: 12. 06. 2023)

впровадження обмежувальних заходів¹³⁵, так і низки утворених інститутів на кшталт EDF (European Defence Fund), PESCO (Permanent Structured Cooperation) і миротворчих місій. Важливо зазначити, що загалом миротворчі місії мали на меті під собою заміну вже існуючого мандату або ж кооперацію вже з діючими місіями. Прикладом такого можна назвати місію Althea (EUFOR), котра співпрацювала разом із силами НАТО SOFOR у Боснії та Герцеговині¹³⁶, з метою створення безпечного та захищеного середовища та місії в Україні і Грузії. Загалом, підхід ЄС є багатовимірним і присутній майже в кожній сфері діяльності організації, хоча варто зазначити, що ефективність таких безпекових стратегій є іноді сумнівною.

Після підписання договору про Функціонування Європейського Союзу, СПБО стає частиною більш широкої та осяжної Спільної Зовнішньої та Безпекової Політики(СЗБП). Стаття 24 договору дає наступне визначення такі завдання СЗБП¹³⁷:

- (а) захист європейських цінностей, фундаментальних інтересів, безпеки, незалежності та цілісності;
- (b) зміцнювати та підтримувати демократію, верховенство права, права людини та принципи міжнародного права
- (c) зберігати мир, запобігати конфліктам і зміцнювати міжнародну безпеку відповідно до цілей та положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, положень Гельсінського Заключного акту та положень Паризької хартії, в тому числі тих, що стосуються зовнішніх кордонів;
- (d) сприяти сталому економічному, соціальному та екологічному розвитку країн, що розвиваються, з першочерговою метою викорінення бідності;

¹³⁵ Consolidated version of the Treaty of the European Union. (2021). Official Journal of the European Union. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (дата звернення: 05. 06. 2023)

¹³⁶About EUFOR. (2023). European Union External Action. Режим доступу: <https://www.euforbih.org/index.php/about-eufor> (дата звернення: 11. 06. 2023)

¹³⁷Consolidated version of the Treaty of the European Union. (2021). Official Journal of the European Union. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (дата звернення: 05. 06. 2023)

(e) заохочувати інтеграцію всіх країн у світову економіку, в тому числі шляхом шляхом поступового скасування обмежень на міжнародну торгівлю;

(f) сприяти розробці міжнародних заходів щодо збереження і поліпшення якості навколишнього середовища та (f) сприяти розробці міжнародних заходів щодо збереження і поліпшення якості навколишнього середовища та раціонального використання світових природних ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку;

(g) надання допомоги населенню, країнам і регіонам, які стикаються з природними або техногенними катастрофами

(h) сприяти створенню міжнародної системи, заснованої на міцному багатосторонньому співробітництві та належному глобальному управлінні.

Окрім цього, ЄС має ознаки колективної безпеки. Договір про Функціонування Європейського Союзу включає у себе статтю 42(7), яка зазначає, що у разі нападу на одну із держав організації, інші зобов'язуються надати їй необхідну матеріальну підтримку згідно із статтею 51 статуту ООН¹³⁸.

Також, одним з найчастіше використовуваних організацією інструментів здійснення безпекової політики Європейського Союзу є санкційний режим. У Лісабонському договорі цей інструмент має назву "обмежувальних заходів". Виходячи з назви, санкції є заборонаю певної діяльності країнами. Санкції вводяться на підставі статті 215 Договору про функціонування Європейського Союзу¹³⁹. Санкції - популярне слово, але офіційно воно ніде не згадується. В офіційних документах використовується термін "обмежувальні заходи". Європейський Союз розрізняє секторальні санкції проти певних секторів країн та персональні або цільові санкції, які спрямовані на індивідуально визначених громадян країн, які можуть бути причетними або важливими для запобігання протиправним діям. Крім того, обмеження можуть мати певний ефект і

¹³⁸ Charter of the United Nations. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. Режим доступу: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> (дата звернення: 11.06. 2023)

¹³⁹ Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union. (2021). Official Journal of the European Union. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (дата звернення: 05. 06. 2023)

відрізнитися одне від одного. Так, це може бути заборона на видачу віз, заборона на фінансові операції або заборона на постачання зброї.

Режим санкцій є частиною права ЄС, і всі учасники повинні його дотримуватися. Важливо додати, що санкції забороняють не конкретну компанію, а торгівлю з нею, оскільки правові акти ЄС є актами лише простору ЄС, за винятком міжнародних договорів. Саме тут можна визначити проблему режиму санкцій ЄС: однотайність. Всі представники країн у Комісії повинні погодитися на застосування санкцій¹⁴⁰.

Підводячи підсумок, можна сказати, що Європейський Союз за час свого існування утворив широке коло інституцій та документів, які мають на меті забезпечення безпеки не тільки у країнах-учасницях або регіону, а й за її межами. Проблема полягає в ефективності таких інститутів. Хоча й така багатовимірність та широкий спектр інструментів, все ж залишається питання однотайності. Федеративні проекти по ще більшому та глибокому зближенню країн зазнають провалів, а держави не готові перекладати таку відповідальність організації. Прикладом може послугувати ідея єдиної армії, котра хоча й досі перебуває в обговоренні, але ніяких дій у цьому напрямку не передбачається. Загалом, з 2014 до 24 лютого сфера ЄС щодо забезпечення безпеки та миру стагнувала. Нові утворення не мали значного впливу на новаторство та більшу федералізацію, а радше мали характер співробітництва у сфері оборони та розробки озброєння.

¹⁴⁰ Christian Hörbelt. (2017). A comparative study: where and why does the EU impose sanctions. UNISCI Journal. 43. .
Режим доступу: <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-91857/UNISCIDP43-3H%C3%B6RBELT.pdf> (дата звернення: 11. 06. 2023)

РОЗДІЛ III. ЗМІНИ У БЕЗПЕКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ ВІД 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ

3.1. Політико-військовий сектор: зміна в підходах ЄС стосовно євроінтеграції та військової стратегії після 24 лютого 2022 року

У своїй промові до Європейського Парламенту у 2022 році Урсула фон дер Ляєн заявила, що російське вторгнення в Україну - це "війна за нашу енергетику, війна за нашу економіку, війна за наші цінності і війна за наше майбутнє"¹⁴¹. На відміну від попередніх криз, країни-члени Європейського Союзу продемонстрували неабиякий рівень єдності та швидкого реагування перед обличчям вторгнення Росії в Україну. На відміну від минулих ситуацій, які вимагали тривалих переговорів і домовленостей, країни ЄС швидко досягли консенсусу протягом днів і тижнів після 24 лютого. Як зазначається в Стратегічному Компасі ЄС від 2022 року, "спільнота об'єдналась, як ніколи раніше"¹⁴² і швидкі дії різко контрастують з попередніми викликами, з якими стикалися країни Єврозони, такими як боргова криза 2011-2014 років, коли на досягнення домовленостей про спільні заходи, спрямовані на запобігання майбутнім кризам і зміцнення стійкості, пішли місяці і навіть роки.

Одним з перших офіційних стратегій ЄС щодо власної безпеки, як учасника світової арени дискурсу була Європейська стратегія безпеки (ЄСБ), яку було прийнято Європейською Радою в грудні 2003 року¹⁴³. Включивши до простору

¹⁴¹ 2022 State of the Union Address by President von der Leyen. (2022). Офіційний сайт Європейської Комісії. Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493 (дата звернення: 12. 05. 2023)

¹⁴² Speech by President von der Leyen at the general debate "United for Europe" of the Council of Europe summit. (2023). Офіційний сайт Європейської Комісії. Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_2803 (дата звернення: 11. 06. 2023)

¹⁴³ European Security Strategy: a secure Europe in a better world. (2003). Council of the European Union. Brussels. Режим доступу: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf> (дата звернення: 12. 06. 2023)

сфери безпеки широке коло проблем, починаючи від продовольчої та гуманітарної безпеки і закінчуючи "неспроможними державами", Європейська Рада констатувала, що забезпечення безпеки вимагає використання різноманітних інструментів, "від військової сили до дипломатичного залучення, торгівлі, сприяння розвитку та гуманітарної допомоги"¹⁴⁴. Водночас, ЄСБ чітко сформулювала тезу про те, що, з одного боку, "безпека є передумовою розвитку", а з іншого боку, "бідність і хвороби призводять до проблем у вимірі безпеки, які необхідно терміново вирішувати".

Версальська декларація (11 березня 2022 року)¹⁴⁵, яка визнала непослідовність і слабкі місця у реагуванні ЄС на кризи та глобальні проблеми, відновила інтерес до поняття європейського стратегічного суверенітету. Ця ідея вже довготривалий час існує у дискурсі стосовно місця ЄС на світовій арені та наголошує на розбудові власних стратегічних спроможностей. Задля можливості сприяти продовженню формулювання ідеї стратегічної автономії, ЄС повинен зменшити свою залежність, плануючи нову модель зростання та інвестицій, що може бути реалізована за трьома основними напрямками: 1) посилення обороноздатності ЄС, 2) зменшення залежності від зовнішніх джерел енергії та 3) зміцнення економічного фундаменту. Для того, щоб спільно просувати свої інтереси в більш конкурентному світі, держави-члени поступово вирішують відмовитися від частини свого суверенітету. Ця ідея більш автономної держави, яка вирішує застосовувати стратегічне мислення до деяких важливих політик, і є тим, що, здається, передбачає концепція стратегічного суверенітету. Однак для того, щоб це сталося, їм доведеться переосмислити ідею суверенітету в цілому і запропонувати нові підходи до

¹⁴⁴European Security Strategy: a secure Europe in a better world. (2003). Council of the European Union. Brussels. Режим доступу: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf>

¹⁴⁵ The Versailles declaration, 10 and 11 march. (2022). Офіційний сайт Європейської Ради. Режим доступу: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/11/the-versailles-declaration-10-11-03-2022/?utm_source=dsms-auto&utm_medium=email&utm_campaign=The%20Versailles%20declaration%2C%2010%20and%2011%20March%2022

включення національних ідей і практик в європейську перспективу при вирішенні конкретних стратегічних завдань.

Оновлений Стратегічний Компас ЄС у сфері безпеки і оборони, який було розроблено 21 березня 2022 року¹⁴⁶ можна назвати наслідком акту проголошення Версальської декларації. Так, новий розроблений компас має на меті посприяти у розробці всеохоплюючої та скоординованої усіма учасниками організації стратегії політики, безпеки і оборони, доповнюючи вже існуючі попередні документи ЄС стосовно безпеки: Глобальну стратегію 2016¹⁴⁷ року та Інтегрований підхід до конфліктів і криз 2018 року¹⁴⁸. Зазначені документи спрямовані на підвищення стійкості і спираються на прагматизм, партнерство з різними міжнародними, регіональними або ж місцевими акторами з метою врегулювання конфліктів і криз. Ці два важливі документи визначають керівні принципи, якими Європейський Союз у відносинах із країнами-сусідами і за їх межами. Крім того, вони передбачають залучення ЄС на тривалий час до управління всіма аспектами циклу конфлікту: від розбудови миру до запобігання конфліктам. Новоутворений Стратегічний Компас ЄС надає нової оцінки цій стратегії, оскільки вона зосереджується на більш просунутих аспектах врегулювання криз у комплексних ситуаціях і вирішує питання безпеки, беручи до уваги всі можливі небезпеки, з якими може зіткнутися ЄС. Цей документ робить особливий наголос на створенні потенціалу швидкого розгортання модульних сил ЄС, принаймні в короткостроковій перспективі. Документ виявився потужним інструментом зовнішньої політики для стабілізації країн Центральної та Східної Європи.

¹⁴⁶ A Strategic Compass For Security and Defence: For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. (2022). European Union External Action. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-0_en (дата звернення: 11.06.2023)

¹⁴⁷ Shared Vision, Common Action: A stronger Europe; a Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. (2016). European Union External Action. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf (дата звернення: 11. 06. 2023)

¹⁴⁸ Council conclusions on the Integrated Approach to external conflicts and crises. (2018). European Council. Brussels. Режим доступу: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5413-2018-INIT/en/pdf> (дата звернення: 11. 06. 2023)

Також, у новому стратегічному компасі, ЄС переглянув політику добросусідства, оскільки тепер організація розглядає її, як опору європейської безпеки і стабільності більше, ніж будь-коли раніше. Однак обіцянку членства не можна поширювати на всіх сусідів, особливо на тих, хто не є близьким до ЄС для створення антиросійського конгломерату держав або може слугувати політичним форумом для обговорення головних питань зовнішньої політики і безпеки, що пов'язують ЄС і сусідні країни з порядком денним самітів.

Виходячи із загальної необхідності у ремілітаризації країн Союзу було вперше розроблено Європейську оборонну стратегію¹⁴⁹. Ця стратегія, у дусі стратегічної незалежності, наголошує на розбудові інфраструктури вироблення озброєння та необхідності інвестицій у військово-промисловий комплекс. Здебільшого у цьому документі було наголошено на важливості локальних промислових комплексів. Наприклад, одним з пунктом стратегії зазначено, що 40% товарів оборонного призначення мають здійснюватись у Європі і як мінімум 35% товарів військового сектору мають торгуватися у межах ЄС. Європейський Союз прагне наново допомогти озброїти країни Європи, що є протилежністю звичайній політики Європи. Організація, яка була створена з метою запобігання конфліктів на континенті, озброює країни для протидії можливій загрозі з боку Російської Федерації.

Відтак, можна побачити як проголошення війни в Україні екзистенційною¹⁵⁰ для Європейського Союзу повпливало на впровадження нових інструментів співробітництва. Виокремлюючи, актом промови тут виступає вже раніше зазначена Версальська декларація, в якій учасники описали бачення майбутнього ЄС у сфері безпеки. Відтак, розроблення нового стратегічного компасу та

¹⁴⁹ First-ever European defence industrial strategy to enhance Europe's readiness and security. (2024). European Commission. Режим доступу: https://commission.europa.eu/news/first-ever-european-defence-industrial-strategy-enhance-europes-readiness-and-security-2024-03-05_en

¹⁵⁰ Borrell: Russia's war in Ukraine is most important existential threat to EU. (2024). Укрінформ. Режим доступу: <https://www.ukrinform.net/rubric-polytics/3869173-borrell-russias-war-in-ukraine-is-most-important-existential-threat-to-eu.html>

Війна в Україні зумовила розробку нового підходу до переформатування загальноєвропейського простору. П. Рікер зазначає, що складовою сек'юритизації простору ЄС є процес євроінтеграції¹⁵¹. До цього він додає, що євроінтеграція дозволила вплинути на політичний вимір держав-членів не перетворюючись у наднаціонального актора. Навіть під час утворення ЄОВС важливими чинниками були безпекові: недопущення ремілітаризації Німеччини, поновлення власної позиції на континенті тощо. Але із початком повномасштабного вторгнення інтеграція все більше набуває безпекових ознак. Так, Ш. Мішель стверджував, що “розширення є необхідним заради майбутнього Європейського Союзу тому що без нього існує ризик утворення нової Залізної Завіси”¹⁵².

Після початку повномасштабного вторгнення Європейський Союз підтримав Україну в напрямку входження до її складу. Організація неодноразово наполягала на невідворотності входження України до її складу та “що місце України в Європейській сім'ї”¹⁵³. Проблема постає у пошуку акта проголошення, що є умовою переходу проблеми із звичайної політизації до сек'юритизації. Так, для цього необхідна особлива лексика, яка б визначала небезпеку. Виступаючи у Тирані Ш. Мішель зазначив: “процес розширення є інвестицією у мир, безпеку та процвітання”¹⁵⁴, підтверджуючи тезу, що розширення Європейського Союзу є частиною розбудови безпеки для організації.

Ці численні ініціативи, програми, нормативні формати співпраці і навіть визнання статусу кандидата в члени - все це є значним проявом політичного бродіння та швидкості реагування на несподівані та критичні події. Вони свідчать

¹⁵¹ Rieker. P. (2006). *Europeanization of national security identity: The EU and the changing security identities of the Nordic States*. Routledge. New York. 2

¹⁵² Jones M. G. (2024). *European Union must enlarge or face “new Iron Curtain”, President Michel warns*. Euronews. Режим доступу: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/04/29/european-union-must-enlarge-or-face-new-iron-curtain-president-michel-warns>

¹⁵³ Baracani E. (2023). *Ideational agenda-setting leadership: President Von der Leyen and the EU response to the invasion of Ukraine*. *West European Politics*. 1451-1474

¹⁵⁴ Isufi P. (2023). *Charles Michel: “EU enlargement is an investment in Peace and Prosperity”*. *BalkanInsight*. Режим доступу: <https://balkaninsight.com/2023/10/16/charles-michel-eu-enlargement-is-an-investment-in-peace-and-prosperity/>

про схильність держав-членів ЄС до зближення та узгодження стратегічних рішень. Критичні моменти для вироблення політики настають із новими регіональними кризами і надають вікно можливостей для акторів, коли інституції мають ресурси приймати нові і доленосні рішення набагато легше, ніж у звичайні періоди, отримуючи при цьому підтримку громадськості. Досі інституції ЄС не планували жодних серйозних зрушень у напрямку справді європейської спільної політики безпеки і оборони; натомість безпекова політика досі може залишитися лише набором різноманітних проектів з конкретних питань при відсутності узгодженості та однакості у прийнятті рішень. Крім того, якщо війна триває занадто довго і спричиняє не лише смерть і руйнування на відповідних територіях але й спричиняє економічний занепад, соціальне невдоволення і бідність по всій Європі. Критично важливим є вироблення політики, коли присутній імпульс для прискорення певних проектів, пов'язаних з безпекою і обороною. Такий імпульс, по своїй природі, може швидко згаснути, разом із можливістю докорінної зміни в політиці, функціонуванні та житті організації

3.2. Економічний сектор: енергетична безпека Європейського Союзу та санкційна політика проти Російської Федерації

Проблема енергетичної безпеки Європейського Союзу набула нового стану після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Упродовж першого року ЄС проводив як політику зовнішнього впливу у вигляді санкцій, щоб обмежити накопичення ресурсів Російською Федерацією, так і тиску на енергетичний сектор РФ за допомогою встановлення стелі ціни нафти.

Надати Енергетичну безпеку на практиці неможливо побудувати, лише спираючись на власні ресурси, для цього потрібні багатосторонні і багаторівневі відносини з різними державами, великими транснаціональними міжнародними компаніями та енергетичними ринками.

Стаття 194 про Функціонування Європейського Союзу¹⁵⁵ визначає енергетичну політику ЄС. У ній йдеться мова про необхідність забезпечення енергетичного ринку, стабільні джерела постачання енергетичних ресурсів, сприяння розвитку зелених технологій і розвитку відновлювальних джерел енергії та сприяння встановлення спільної електромережі.

Станом на 20 травня 2024 року Європейський Союз запровадив загалом тринадцять пакетів санкцій, починаючи з 24 лютого 2022 року¹⁵⁶. Перші чотири пакети санкцій були запроваджені 25 березня 2022 року у відповідь на початок Росією повномасштабного конфлікту в Україні. У відповідь на ці події Європейський Союз вжив низку ключових заходів: було повністю обмежено доступ Російської Федерації до ринку капіталу ЄС, закрито її повітряний простір, запроваджено обмежений доступ для дипломатичних рангів на рівні ЄС, запроваджено візові вимоги для урядовців та інші заходи. Серед них - виключення російських банків із системи SWIFT, запровадження санкцій проти російських посадовців, таких як В. Путін і С. Лавров, санкцій проти фізичних і юридичних осіб, а також повне обмеження доступу до ринку капіталу Російської Федерації для підприємств та громадян Європейського Союзу.

Позиція Європейського Союзу в цілому відрізняється від позицій окремих його членів. Спочатку як ЄС в цілому, так і окремі країни-члени заявляли, що збережуть підключення Росії до мережі SWIFT. Коли почалася війна, ЄС змінив свою офіційну позицію і наполягав на роз'єднанні, хоча думки всередині ЄС з цього питання залишилися розбіжними. Різні країни, включаючи Італію, Францію, Німеччину та Угорщину, мають різні погляди на це питання.

Сек`юритизація питання енергетичної безпеки відбувається під впливом високого рівня залежності економік держав-учасниць ЄС від енергоресурсного

¹⁵⁵Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union. (2021). Official Journal of the European Union. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF> (дата звернення: 05. 06. 2023)

¹⁵⁶ Sanctions profile- Russia. (2023). European Sanctions. Режим доступу: <https://www.europeansanctions.com/region/russia/> (дата звернення: 11. 06. 2023)

потенціалу РФ. Виходом за рамки звичайної політики стосовно безпеки, що і є сек`юритизацією, можна побачити в плані Європейського Союзу щодо запобігання можливої енергетичної кризи REPowerEu¹⁵⁷. Таким чином, згідно із цим планом було обмежено постачання природного газу для домогосподарств та підприємств, кардинального та моментного скорочення постачання енергоносії із Російської Федерації та фінансування власних енергетичних проєктів. Таким чином, розроблена програма напряму впливає на аудитор

Іншим фактом сек`юритизації є накладення санкційного режиму на енергетичний сектор РФ¹⁵⁸. Варто нагадати, що сек`юритизація може бути інституалізованою. Якщо проблема неодноразово з`являється у дискурсі то створюються відповідні інститути та інструменти з метою протидії. Отже, впровадження санкцій є одним з таких інституційних інструментів. Значною мірою ЄС залежний від енергетичних ресурсів Російської Федерації. Таким чином, вихід за межі звичайної політики торгівлі та впровадження позарамкових дій, попри загрозу власній економіці, лише підтверджує факт сек`юритизації цього сектору.

Енергетика є важливим фактором формування національної безпеки країн¹⁵⁹. Диверсифікація та надійність постачальників є ключем до досягнення енергетичної стабільності та уникнення непотрібних ризиків і витрат. Надійність постачання має бути на першому місці серед пріоритетів енергетичної безпеки. Але іноді енергетичні ресурси можуть стати зброєю впливу. І у певних випадках такі гібридні загрози можуть призвести до значних наслідків у майбутньому. У цьому сенсі Європейський Союз припустився значної помилки. Приблизно 40% його

¹⁵⁷ REPowerEU: Affordable, secure and sustainable energy for Europe. (2022). Офіційний сайт Європейської Комісії. Режим доступу: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en (дата звернення: 11. 06. 2023)

¹⁵⁸ EU restrictive measures against Russia over Ukraine (since 2014). (2023). Офіційний сайт Європейської Ради. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/> (дата звернення: 11. 06. 2023)

¹⁵⁹ Wackman Th. Energy security is national security. (2023). Institute for Energy Research. Washington, USA. Режим доступу: <https://www.instituteforenergyresearch.org/wp-content/uploads/2023/04/Energy-Security-Is-National-Security-Wackman.pdf> (дата звернення: 10. 05. 2024)

енергоресурсів надходило з Росії. Російський природний газ в енергетичному балансі імпорту становив близько 54%, а нафта - понад 60%¹⁶⁰. Рівень такої залежності є ризиком. Щоб проілюструвати цю тезу, ми можемо поглянути на енергетичні відносини між ЄС та Росією.

Загалом, цей набір інструментів становить широкий інструментарій Спільної безпекової та зовнішньої політики ЄС. Позиціонуючи себе як економічну організацію неоліберального спрямування, ЄС не має власної, єдиної діючої армії і не володіє інструментами для повномасштабних військових дій. Були певні спроби створити армію, що зазначалось у минулому розділі, але країни-учасниці організації не збігалися з баченням майбутнього альянсу інших представників. Крім того, вважалося, що така армія не потрібна, оскільки вже існує НАТО з його статтею 5.

Для успішної сек'юритизації необхідно три кроки: 1)проголошення (speech act) небезпеки 2) визнання цього проголошення певною аудиторією

Перші спроби сек'юритизації енергетичного ринку можна побачити у накладення обмежувальних заходів на РФ у 2014 році. Санкції ЄС проти російського енергетичного сектору неодноразово були запроваджені починаючи з 2014 року¹⁶¹. Від самого початку, агресивних дій проти державної цілісності України ,її громадян та суверенітету,у 2014 році ЄС ухвалив 3 пакети санкцій. Останній, третій пакет став відповіддю на збиття літака рейсу МН17. Цей пакет включав обмежувальні заходи, пов'язані з енергетичним сектором Російської Федерації. Зокрема, було введено заборону на передачу технологій, обладнання та програмного забезпечення, що використовуються в нафтовій галузі. Хоча ЄС вже

¹⁶⁰ How to Avoid Gas Shortages in the European Union in 2023; A practical set of actions to close a potential supply-demand gap. (2022). International Energy Agency. Режим доступу: <https://www.iea.org/reports/how-to-avoid-gas-shortages-in-the-european-union-in-2023> (дата звернення: 13. 06. 2023)

¹⁶¹ Introduction of a first set of restrictive measures against 21 Russian and Ukrainian officials. (2014). Офіційний сайт Європейської Комісії. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/> (дата звернення: 13. 06. 2023)

запроваджував санкції у 2012 році (справа Магнітського), обмежувальні заходи такого масштабу були вперше застосовані у 2014 році.

Цей режим санкцій включав заборону на постачання обладнання для видобутку нафти в територіальних водах та обладнання, яке дозволяло розробляти нові розвідувальні родовища в Антарктиці. Метою було не скоротити існуючий видобуток, а дозволити його збільшення. Країни ЄС не наважувалися повністю заборонити постачання обладнання, оскільки це могло призвести до значного зростання цін на нафту.

Варто зауважити, що санкційний режим не був досконалий та охоплював не увесь спектр енергетичного сектору. Наприклад, третій енергетичний пакет включав лише нафтову галузь і жодним чином не зачіпав газу. Він також включав венчурні компанії разом з російськими компаніями. Також санкції не поширювалися на субсидовані іноземні компанії, розташовані в Росії, що дозволяло постачати обладнання у інший спосіб, долаючи санкційний бар'єр¹⁶². Таким чином, можна зробити висновок, що окремі країни мали вплив на формування політики ЄС стосовно впровадження обмежувальних заходів проти РФ і показує, що сек'юритизація на рівні держав по різному, що є як негативним аспектом процесу впровадження рішень Європейського Союзу у вигляді одностайності, так і обмеженості обраного підходу до визначення.

Зараз багато говорять про те, що якби Росію зупинили тоді, то зараз все було б інакше. Мовляв, якби ми тоді дали Путіну достатню відсіч, нам би не довелося воювати з ним зараз. Але не всі політики поділяють цю думку. Наприклад, Ангела Меркель, яка була однією з перших і найвідоміших прихильниць режиму санкцій

¹⁶² Anna Caprile, Angelos Delivorias. (2023). EU sanctions on Russia: Overview, impact, challenges. European Parliamentary Research Service. March 2023. Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739366/EPRS_BRI\(2023\)739366_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739366/EPRS_BRI(2023)739366_EN.pdf) (дата звернення: 13. 05. 2023)

проти Путіна, у своїх інтерв'ю говорила, що "дала Україні час" і вважає, що "якщо дипломатія зазнала невдачі, це не означає, що дипломатія погана"¹⁶³.

Хоча запроваджені санкції залишаються чинними донині, вони не мають суттєвого руйнівного впливу на економіку агресора. Через деякий час західні компанії знову брали участь у спільних підприємствах і спільних енергетичних проектах. Одним з таких проектів став сумнозвісний "Північний потік-2".

У лютому 2022 року напруженість навколо газопроводу відновилося. Німеччина вкотре відкликала ліцензію на новий інфраструктурний об'єкт, а США запровадили санкції. Але було вже запізно. 24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне військове вторгнення в Україну.

На неспровокований напад послідувала реакція міжнародної спільноти. Були введені широкі секторальні та персональні обмеження. Події розгорталися швидко, і було важко за ними встигати. Але європейці розуміли, що енергетичний сектор в небезпеці. Європейська спільнота отримала чіткий сигнал, що Росія буде використовувати енергетичний тиск на повну потужність. ЄС відреагував на ці спроби.

Навесні були розроблені заходи щодо позбавлення залежності від російських енергоресурсів. Цікаво, що навіть тоді російський газ не підпадав під санкції. У березні був прийнятий план RePowerEU¹⁶⁴, який передбачав диверсифікацію поставок енергоресурсів до ЄС, ще швидший перехід на відновлювані джерела, енергоефективність, скорочення та заміщення природного газу в генерації. Тоді ж було окреслено нову енергетичну стратегію ЄС - "Зовнішня енергетична участь ЄС

¹⁶³Merkel admits Minsk meant to buy Ukraine time. (2023). Business Mirror. Режим доступу: <https://businessmirror.com.ph/2023/01/04/merkel-admits-minsk-meant-to-buy-ukraine-time/> (дата звернення: 13. 05. 2023)

¹⁶⁴Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Region; EU external energy engagement in a changing world. (2022). European Commission. Brussels. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=JOIN%3A2022%3A23%3AFIN&qid=1653033264976> (дата звернення 09. 06. 2023)

у світі, що змінюється", яка, серед уже описаних вище заходів, проголошує створення платформи для спільних закупівель газу.

До вторгнення Росія постачала 150 млрд кубометрів, до початку 2023 року ця цифра скоротилася більш ніж удвічі¹⁶⁵. Загалом Європі вдалося замінити певну частину поставок з Росії новими контрактами з Алжиру, Норвегії та США. Але ЄС відчув на собі наслідки цього. Вже влітку економіка ЄС впала в рецесію через ціни на енергоносії, які стрімко зросли, досягнувши піку в серпні. Але після серпня ціни почали стрімко падати, і прогнозована рецесія сповільнилася. Завдяки теплій зимі та відносно низькому споживанню, цей сезон відзначився рекордними запасами природного газу.

Росія зазнала більш значного удару. Енергетичні відносини з європейськими країнами будувалися роками з часів холодної війни. Відновити інфраструктуру такого масштабу за кілька років практично неможливо. Хоча Росія має маршрути постачання в Азію, вони не йдуть ні в яке порівняння з тими, що вже налагоджені в Європу. Втрата таких ринків та інфраструктури постачання може серйозно зашкодити російському експорту енергоносіїв.

Ситуація з нафтою і вугіллям була дещо простішою. Тут Росія також зберегла першість у постачанні цих ресурсів. Однак частка цих ресурсів у виробництві електроенергії та промисловому використанні була значно меншою і менш критичною (за деякими винятками). На відміну від газу, шостий і восьмий пакети санкцій запровадили заборону на постачання російської нафти морським шляхом, заборону на постачання вугілля, а також встановили верхню межу ціни на нафту¹⁶⁶. Стеля становила 60 доларів за барель і підлягала перегляду. Але така висока стеля була піддана жорсткій критиці, оскільки Росія отримувала значні прибутки,

¹⁶⁵Blanchard, O., Pisani-Ferry J. (2022) 'Fiscal support and monetary vigilance: economic policy implications of the Russia-Ukraine war for the European Union', Policy Contribution. Bruege. URL: https://www.bruegel.org/sites/default/files/wp_attachments/PC-06-1.pdf (дата звернення: 09. 06. 2023)

¹⁶⁶ Ukraine: EU agrees on eighth package of sanctions against Russia. European Commission. (2022). Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_5989 (дата звернення: 09. 06. 2023)

продаючи нафту за такою ціною, і ця стеља має бути знижена. Варто зазначити, що в російському бюджеті на 2023 рік ціна на нафту закладена на рівні \$75, хоча вона отримує прибуток, продаючи нафту за ціною \$60.

Режим санкцій щодо енергоресурсів викликав значні суперечки та занепокоєння серед країн ЄС. Наприклад, на всіх етапах розробки санкцій спостерігався опір Угорщини, яка стала своєрідним рупором російського уряду в Європі. Інше питання, коли різкий відхід від напрацьованих роками шляхів може мати негативний вплив. Наприклад, Угорщина та Словаччина, які отримали можливість купувати російську нафту всупереч санкціям до 2024 року. До того часу Болгарії доведеться шукати нових постачальників.

Російський ядерний сектор поки що не перебуває під санкціями. Традиційно, тут також присутній елемент залежності енергетичних секторів країн Європи від постачання їх з Російської Федерації. З боку Німеччини вже лунали заклики накласти режим санкцій на цю сферу співпраці¹⁶⁷. Наразі Німеччина не має діючих атомних електростанцій. Франція також заявляла, що в разі запровадження обмежувальних заходів проти російської атомної енергетики готова допомогти залежним країнам як технологіями, так і ресурсами¹⁶⁸. Франція має найвищу частку виробництва електроенергії на атомних електростанціях і володіє найбільшими атомними електростанціями серед країн-членів Європейського Союзу. Такий двосторонній альянс для впровадження обмежувальних заходів міг би значно прискорити процес їх прийняття, оскільки дві найбільші країни Європи зможуть перебороти себе і допомогти іншим країнам подолати свою залежність. Але знову ж таки, Угорщина традиційно виступає проти будь-яких обмежень, оскільки має спільні проекти з російським "Росатомом".

¹⁶⁷ Germany pushes for nuclear energy EU sanctions in next package. (2023). Reuters. Режим доступу: <https://www.reuters.com/business/energy/germany-pushes-nuclear-energy-eu-sanctions-next-package-2023-04-17/> (дата звернення: 09. 06. 2023)

¹⁶⁸ Merkel admits Minsk meant to buy Ukraine time. (2023). Business mirror. Режим доступу: <https://businessmirror.com.ph/2023/01/04/merkel-admits-minsk-meant-to-buy-ukraine-time/> (дата звернення: 09. 06. 2023)

Як неважко здогадатися, Угорщина стала суттєвою перешкодою на шляху реалізації всіх санкційних режимів та обмежень проти Російської Федерації¹⁶⁹. Ця країна від самого початку опинилась в хиткому становищі. Орбан, відомий своїм неліберально-демократичним урядом і фінансовими зв'язками з Росією, постійно намагається вставляти палки в колеса при прийнятті та реалізації важливих рішень проти Російської Федерації. Відверто проросійська позиція уряду Орбана викликає занепокоєння лідерів ЄС, і ЄС офіційно визнав, що уряд Фідеса в Угорщині став "неліберальною демократією"¹⁷⁰. Це може закрити шлях до фінансової допомоги Угорщині як країні, що не дотримується європейських цінностей і може мати значний вплив на країну, оскільки Орбан потребує додаткових коштів для підтримки власних рейтингів. Таку ж саму недовіру виразили США, які зважували рішення стосовно введення санкцій проти Орбана, що свідчить про невдоволення його діями не лише у Європейському Союзі. Спостерігаючи за діями його уряду, можна зробити висновок, що політика Орбана найближчим часом не зміниться і продовжить призупиняти процес подальших рішень щодо обмеження можливостей Російської Федерації.

Загалом, цей сектор досі залишається у сірій зоні. Важкість виокремлення того, що може загрожувати добробуту або суверенітету держави у економічному секторі досі залишається. Як і сам концепт безпеки, енергетика має у собі багато чинників, які можуть змінювати підходи при аналізі у той чи інший спосіб. Енергетична безпека у контексті протидії агресії Російської Федерації набуває особливого значення зважаючи високу ступінь залежності від неї країн Європейського Союзу. Можна стверджувати, що змінилась сама політика взаємозалежності цих двох утворень у негативному напрямку і зважаючи на ворожі дії останньої така думка буде існувати ще довгий час.

¹⁶⁹ Time to confront Europe's rogue state—Hungary. (2022). Social Europe. Berlin. Режим доступу: <https://www.socialeurope.eu/time-to-confront-europes-rogue-state-hungary> (дата звернення: 09. 06. 2023)

¹⁷⁰ MEPs: Hungary can no longer be considered a full democracy. (2022). European Parliament. Режим доступу: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220909IPR40137/meps-hungary-can-no-longer-be-considered-a-full-democracy> (дата звернення: 09.06.2023)

ВИСНОВОК

Конфлікт в Україні кидає ЄС серйозний виклик: після того, як протягом 30 років вважалося, що проблеми безпеки залишили поза увагою військовий аспект, оборона і стримування знову стали головними питаннями безпекового порядку денного. Не дивно, що Союз і більшість його держав-членів виявили, що вони не готові впоратися з цією катастрофічною ситуацією. Тому не дивно, що інституції ЄС намагаються використати кризу як можливість запуснути нові оборонні програми і відновити старі. Після багатьох років серйозного замилювання очей та зневажання небезпеки, нова велика хвиля політичної дії і намірів ставить питання про те, чи відбувається в європейській обороні зміна риторики або справжня зміна парадигми.

Після вторгнення Російської Федерації лідери держав та ЄС підкреслили нагальність ситуації та пообіцяли вжити рішучих заходів, щоб не дозволити Москві досягти своїх цілей в Україні. Через кілька днів і тижнів після початку конфлікту європейці надали безпрецедентну військову підтримку Україні на додаток до жорстких санкцій проти Росії, які згодом були розширені десятками пакетами санкцій.

З одного боку, можна стверджувати, що нова війна в Європі значно зблизила та поширила думку про важливість досягнення єдиного бачення безпеки ЄС. До конфлікту Росія розглядалася як можлива загроза, неспокійний сусід або партнер з деяких питань (наприклад, постачання енергоносіїв), залежно від того, яка думка переважала в різних столицях ЄС. Сьогодні всі держави-члени розглядають Росію як серйозну загрозу безпеці Європи. Найбільше змінилися погляди в таких країнах, як Німеччина та Італія, які завжди прагнули до певного рівня взаємодії з Росією.

Хоча російське вторгнення в Україну шокувало європейців і спонукало їх до дій, питання полягає в тому, чи був цей шок достатньо значним, щоб змінити оцінки загроз і, як наслідок, пріоритети національних оборонних стратегій по всій

Європі. До конфлікту в Україні докладалися зусилля, спрямовані на зближення та співробітництво в військовому секторі та сфері забезпечення безпеки.

"Повернення війни в Європу"¹⁷¹, як назвала його Рада ЄС у першому кварталі 2022 року, спонукало країни-члени ЄС збільшити витрати на оборону на загальну суму понад 200 мільярдів євро протягом наступних кількох років. Лідери ЄС пообіцяли "рішуче інвестувати більше і краще в оборонні можливості та інноваційні технології" у Версальській декларації, яка була оприлюднена в березні 2022 року.

Війна дійсно повернулася у Європу. Разом із цією війною повернулись і зворушення в інтеграційних процесах. Впровадження нових стратегій та сек`юритизація нових сфер життя суспільства і політики показують, що Європейський Союз перенаправив свою увагу на політичні проблеми, які доволі довгий час ніхто не бачив через мир та стабільність. Повернення війни на теренах Європи змусила переглянути наявний стан речей. Країни Європи почали озброюватися, а політика продовжує входити у вимір сек`юритизації. Вбачаючи, що причинами вибухів інтеграційних процесів приходяться на великі світові події, то ця подія точно не омине Європейський Союз, його вироблення політики та майбутнє.

Згідно із завданням, викладеними у вступі, зроблено наступні висновки:

1) Безпека завжди займає важливе місце в існуванні індивіда. Концепт безпеки є важким для визначення і залежить від обраної теорії для дослідження. Упродовж усієї історії, різні мислителі у різний час по-різному розуміли чим є безпека. З заснування. Теорії реалізму та лібералізму, які ще називають традиційними, пов`язують безпеку із матеріальними чинниками. Так, для них першочергово загрози є військовими. Небезпека для інших учасників формується під впливом анархії- природний стан у реалізмі, або відсутність наднаціонального утворення у неореалізмі. Після падіння Радянського Союзу та завершення Холодної війни

¹⁷¹ 2022, the year that war returned to Europe. (2022). European Union External Action. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/2022-year-war-returned-europe_en. (дата звернення: 13. 06. 2023)

реалізм, який до цього домінував у дисципліні, втрачає свою позицію. Починають формуватися нові теорії, які розглядають безпеку не лише з точки зору матеріальних чинників, але й ідеологічних

2) Конструктивізм є однією з теорій, яка набула поширення після становлення мультиполярної системи. Відтак, ця теорія намагалась постати як середня ланка між двома традиційними теоріями. Увага зосереджувалась на ідейних чинниках радше ніж на матеріальних. Конструктивісти не заперечували присутність анархії, але цю анархію встановлювали самі держави взаємодіючи між собою. Теорія сек`юритизація значною мірою запозичує із конструктивізму. Так, для цієї теорії безпека є суб`єктивною та радше становить процес, а не постійний стан. Держави самі можуть визначати, які проблеми становлять для них небезпеку та у деяких випадках її конструювати за допомогою лінгвістичних практик та інструментів.

3) Становлення процесу інтеграції у період після закінчення Другої Світової війни є важливим для розуміння контексту та тогочасних ідей того, який вигляд матиме майбутня Європа. Ще під час бойових дій активно вироблялись проекти можливого устрою Європи після закінчення війни. Відтак, в основному такі проекти набувають вигляду певної федерації європейських країн із наднаціональними органами управління. По завершенню війни уряди у вигнанні або ж нові уряди дійшли до спільної мети недопущення нової великої конфронтації на континенті. Було розроблено новий підхід до співпраці із наднаціональними органами управління в окремих секторах. Активну роль у цьому відіграла США, що приймала участь у формуванні нових міжнародних утворень. Саме цей післявоєнний період ознаменував собою початок формування Європейського Союзу.

4) Європейський Союз має широкий спектр інструментів впровадження політики безпеки та збереження миру. До цього відносяться не лише окремі документи, стратегії чи програми, а й самі інститутції, на кшталт Європейської Комісії чи Ради у цьому вимірі можуть виступати у ролі інструментарію забезпечення безпеки для організації. У цьому розділі детально розглядалися

правові документи Союзу, відповідно до яких організація здійснює безпекову діяльність. Існує широкий вимір додаткових інституцій, на кшталт Європейської Оборонної агенції та тощо, але у цьому дослідженні їм була приділена незначна увага. У висновку, ЄС хоча й має певні можливості щодо впровадження безпекової політики її можливості досі залишаються обмеженими у порівнянні з національними державами.

5) Після початку повномасштабного вторгнення у військовому вимірі Європейського Союзу відбулись значні зміни. Були вироблені нові договори, на яких ґрунтується співпраця між країнами організації та з зовнішніми партнерами у вимірі розбудови військових спроможностей країн Союзу та координації діяльності у цьому секторі. Європейський Союз прийняв за основу програму стратегічної незалежності та покращення військово-промислових комплексів країн учасниць та подолання залежностей від імпорту ресурсів, технологій та виробів оборонного призначення. Окрім цього, у політичному вимірі значна увага приділяється інтеграції кандидатів у європейський простір, як забезпечення стабільності на континенті.

б) Європейський Союз до повномасштабного вторгнення залежав від енергоносіїв з Російської Федерації. Навіть попри намагання РФ використовувати ці самі ресурси, країни Європи надавали перевагу стабільності та низьким цінам. Після початку військового вторгнення 24 лютого 2022 року стан справ докорінно змінився. Європейський Союз у намаганнях протидіяти Росії впровадив відповідні санкції. Якщо раніше така санкційна політика була націлена на обмін технологіями та продаж обладнання для видобутку, то на сучасному етапі фокусується на тому, щоб завадити отримувати прибуток. Окрім цього, ЄС оновив вже існуючі та впровадив нові програми для подолання стану ресурсної залежності та впровадження зелених технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

2022 State of the Union Adress by President von der Leyen. (2022). Офіційний сайт Європейської Комісії. Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493

2022, the year that war returned to Europe. (2022). European Union External Action. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/2022-year-war-returned-europe_en.

A Strategic Compass For Security and Defence: For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. (2022). European Union External Action. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-0_en

About EUFOR. (2023). European Union External Action. Режим доступу: <https://www.euforbih.org/index.php/about-eufor> (дата звернення: 11. 06. 2023)

Anna Caprile, Angelos Delivorias. (2023). EU sanctions on Russia: Overview, impact, challenges. European Parliamentary Research Service. March 2023. Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739366/EPRS_BRI\(2023\)739366_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739366/EPRS_BRI(2023)739366_EN.pdf)

Assembly of Western European Union. (2012). European University Institute. 4. Режим доступу: <https://archives.eui.eu/files/inventories/15293.pdf>

Baldwin D. (1996) Security and the end of Cold War. *World Politics*. 48 (1).

Balzacq Th, Leonard S., Ruzicka J. (2016). 'Securitization revisited: theory and cases. *International Relations* vol. 30(4).

Balzacq Th. (2010). The Essence of securitization: Theory, ideal type, and a sociological science of security. *International relations* 29(1).

Balzacq Th. A theory of securitisation: Origins, core assumptions and variants
Balzacq Th. (2011). Securitization theory: How security problems emerge and dissolve. *PRIO New Security Studies*.

Baracani E. (2023). Ideational agenda-setting leadership: President Von der Leyen and the EU response to the invasion of Ukraine. *West European Politics*. 1451-1474

Behraves M. (2011). *Constructivism: an introduction*. E-international relations. Режим доступа: <https://www.e-ir.info/2011/02/03/constructivism-an-introduction/>

Bergsmann. St. (2001). *The concept of military alliance*. Federal Ministry of Defence. Vienna. Режим доступа: https://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/05_small_states_04.pdf

Berlin Plus agreement. (2002). European Council. Режим доступа: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/berlinplus_/berlinplus_en.pdf

Beyer G. (2023). *Delian League: Rise & Fall of the Empire of Athens*. The Collector. Режим доступа: <https://www.thecollector.com/what-was-the-delian-league/>

Blanchard, O. and J. Pisani-Ferry . (2022) 'Fiscal support and monetary vigilance: economic policy implications of the Russia-Ukraine war for the European Union', *Policy Contribution*. Bruege. URL: https://www.bruegel.org/sites/default/files/wp_attachments/PC-06-1.pdf

Borrell: Russia's war in Ukraine is most important existential threat to EU. (2024). *Укрінформ*. Режим доступа: <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3869173-borrell-russias-war-in-ukraine-is-most-important-existential-threat-to-eu.html>

Buzan B. (1991). *People, states and fear: an agenda for international security studies in the Post-Cold war era*. ECPR Press.

Buzan B. (1991). *People, states and fear: an agenda for international security studies in the Post-Cold war era*. ECPR Press.

Buzan B. (1997). *Rethinking security after Cold War*. *Cooperation and conflict*, 32(5)

Buzan B. O. Waever. (1998). *Security: a new framework for analysis*. Lynne Rienner. Unites States of America.

Buzan B., Waever O. (2003). *Regions and Powers: the structure of International Security*. Cambridge University Press.

Charter of the United Nations. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй.
Режим доступу: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

Christian Hörbelt. (2017). A comparative study: where and why does the EU impose sanctions. UNISCI Journal. 43. Режим доступу: <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-91857/UNISCIDP43-3H%C3%B6RBELT.pdf>

Consolidated version of the Treaty of the European Union. (2021). Official Journal of the European Union. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>

Council conclusions on the Integrated Approach to external conflicts and crises. (2018). European Council. Brussels. Режим доступу: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5413-2018-INIT/en/pdf>

EU restrictive measures against Russia over Ukraine (since 2014). (2023). Офіційний сайт Європейської Ради. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>

European council declaration on strengthening the Common European Policy on Security and Defence. (1999). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/content/publication/2003/6/6/ee393bf3-d96f-46b8-8897-15546a0e1c0d/publishable_en.pdf

European Political Community. (2022). Council of the European Union. <https://czech-presidency.consilium.europa.eu/en/presidency/prague-summit/european-political-community/>

European Security Strategy: a secure Europe in a better world. (2003). Council of the European Union. Brussels. Режим доступу: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf>

First-ever European defence industrial strategy to enhance Europe's readiness and security. (2024). European Commission. Режим доступу:

https://commission.europa.eu/news/first-ever-european-defence-industrial-strategy-enhance-europes-readiness-and-security-2024-03-05_en

Frederick J., Arends M. From Homer to Hobbes and Beyond – Aspects of ‘Security’ in the European Tradition. In H. G. Brauch. (2008). Globalization and Environmental Challenges Reconceptualizing Security in the 21st Century. Hexagon series on Human and Environmental Security and Peace. 3.

Fukuyama Fr. (1989) The end of history? The National interest. 1. Режим доступа: <https://pages.ucsd.edu/~bslantchev/courses/pdf/Fukuyama%20-%20End%20of%20History.pdf> (дата звернення: 25. 05. 2023)

Gambles I. (1995). Introduction: the European security-community. A lasting peace in central Europe? Режим доступа: <https://www.jstor.org/stable/resrep07024.3>

Gambles I. (1995). Introduction: the European security-community. A lasting peace in central Europe? Режим доступа: <https://www.jstor.org/stable/resrep07024.3>

Germany pushes for nuclear energy EU sanctions in next package. (2023). Reuters. Режим доступа: <https://www.reuters.com/business/energy/germany-pushes-nuclear-energy-eu-sanctions-next-package-2023-04-17/>

Gnatiuk M. (2022). Integration and the European Security Solution: Overcoming the Security Dilemma. Ukrainian Policymaker, Volume 10, 18-26. Режим доступа: <https://doi.org/10.29202/up/10/3>

Hager E. (2022). Is war a social construction? E-International relations. Режим доступа: <https://www.e-ir.info/2022/02/05/is-war-a-social-construction/>

Hobbes Th. (2014). Leviathan. Worldsworth Editions. Great Britain.

Hough P., Malik Sh., Moran A., Pilbeam B. (2015). International security studies: theory and practice. Routledge
Buzan B., Hansen L. (2009). The Evolution of International Security Studies. Cambridge University Press.

Hough P., Malik Sh., Moran A., Pilbeam B. (2015). International security studies: theory and practice. Routledge

How to Avoid Gas Shortages in the European Union in 2023; A practical set of actions to close a potential supply-demand gap. (2022). International Energy Agency.

Режим доступу: <https://www.iea.org/reports/how-to-avoid-gas-shortages-in-the-european-union-in-2023>

Informal meeting of the Heads of State or Government: Versailles Declaration. (2022). Council of the European Union. [Режим доступу]: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>

Informal meeting of the Heads of State or Government: Versailles Declaration. (2022). Council of the European Union. [Режим доступу]: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>

Introduction of a first set of restrictive measures against 21 Russian and Ukrainian officials. (2014). Офіційний сайт Європейської Комісії. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>

Isufi P. (2023). Charles Michel: “EU enlargement is an investment in Peace and Prosperity”. BalkanInsight. Режим доступу: <https://balkaninsight.com/2023/10/16/charles-michel-eu-enlargement-is-an-investment-in-peace-and-prosperity/>

Jean Monnet, “the inspirer”: One of Europes founding fathers. European Parliament . Режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/614603/EPRS_BRI\(2017\)614603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/614603/EPRS_BRI(2017)614603_EN.pdf)

Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Region; EU external energy engagement in a changing world. (2022). European Commission. Brussels. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=JOIN%3A2022%3A23%3AFIN&qid=1653033264976> (дата звернення 09. 06. 2023)

Joint Declaration issued at the British-French Summit. (1998). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/content/publication/2008/3/31/f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f/publishable_en.pdf

Jones M. G. (2024). European Union must enlarge or face “new Iron Curtain”, President Michel warns. Euronews. Режим доступа: <https://www.euronews.com/myeurope/2024/04/29/european-union-must-enlarge-or-face-new-iron-curtain-president-michel-warns>

Kant I. (1917). Perpetual Piece: a philosophical essay. Macmillan Group. Режим доступа: https://www.gutenberg.org/files/50922/50922-h/50922-h.htm#Page_106

Kleingeld P. Kant`s theory of piece в Guyer P. (2006). Cambridge companion to Kant and modern philosophy. Cambridge University press. 477-504

Kleingeld P. Kant`s theory of piece; Guyer P. (2006). Cambridge companion to Kant and modern philosophy. Cambridge University press. 477-504

Malik Sh. Constructing security в Hough P., Malik Sh., Moran A., Pibleam Br. (2015). Routledge. 73-78.

McGlinchey, S., Walters, R., Scheinpflug, C. (2017). International relations theory. E-International Relations Publishing. Режим доступа: <https://www.e-ir.info/publication/international-relations-theory/>

McGlinchey, S., Walters, R., Scheinpflug, C. (2017). International relations theory. E-International Relations Publishing. 36-37. Режим доступа: <https://www.e-ir.info/publication/international-relations-theory/>

MEPs: Hungary can no longer be considered a full democracy. (2022). European Parliament. Режим доступа: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220909IPR40137/meps-hungary-can-no-longer-be-considered-a-full-democracy> (дата звернення: 09.06.2023)

Merkel admits Minsk meant to buy Ukraine time. (2023). Business mirror. Режим доступа: <https://businessmirror.com.ph/2023/01/04/merkel-admits-minsk-meant-to-buy-ukraine-time/>

Mortensen. J. D. (2020) The Unacknowledged Consensus: a genealogy of political security. Australian National University. Australia. 66. Режим доступа: <https://openresearch->

repository.anu.edu.au/bitstream/1885/205761/1/Unacknowledged%20Consensus%20revisions.pdf

Ole Waever, "Securitization and Desecuritization," in Lipschutz R. (1995). *On Security*. Columbia University Press. New York.

Onuf N. *Constructivism: users manual* в Kubalkova V., Onuf N., Kowers P. (1998). *International relations in a constructed world*. M. E. Sharp, United States of America

Owen J. 'Liberal Approaches', в Alexandra Gheciu, and William C. Wohlforth. (2018). *The Oxford Handbook of International Security*. Oxford Academic. 110-115.

Petersberg declaration. (1998). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/en/obj/petersberg_declaration_made_by_the_weu_council_of_ministers_bonn_19_june_1992-en-16938094-bb79-41ff-951c-f6c7aae8a97a.html

Philippe de Schoutheete. (2012). *The European Council and the Community Method*. Notre Europe.

REPowerEU: Affordable, secure and sustainable energy for Europe. (2022). Офіційний сайт Європейської Комісії. Режим доступу: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en

Reus-Smit C. *Constructivism*, в Burchill Sc., Linklater A., Devetak R., Donnelly J., Paterson M., Reus-Smith C., True J. (2005). *Theories of International Relations: third edition*. Palgrave Macmillan. 188-212.

Rieker. P. (2006). *Europeanization of national security identity: The EU and the changing security identities of the Nordic States*. Routledge. New York.

Rotschild E. (1995). What is security? *Daedalus*. 124(3). 61. Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/pdf/20027310.pdf>

Ruttley P. *The Long Road to Unity: the contribution of law to the process of European integration since 1945* в Pagden A. (2002). *The Idea of Europe: from Antiquity to the European Union*. Woodrow Wilson Centre Press

Sanctions profile- Russia. (2023). *European Sanctions*. Режим доступу: <https://www.europeansanctions.com/region/russia/>

Schuman declaration. (1950) . CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/en/obj/the_declaration_by_robert_schuman_paris_9_may_1950-en-d27938ef-7d39-4d32-b340-07fe7268e3c3.html

Shared Vision, Common Action: A stronger Europe; a Global Strategy for the European Union`s Foreign and Security Policy. (2016). European Union External Action. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf

Speech by President von der Leyen at the general debate “United for Europe” of the Council of Europe summit. (2023). Офіційний сайт Європейської Комісії. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_2803

Spinelli A., Rossi E. (2013) Ventone Manifesto. Ventotene: The Altiero Spinelli Institute for Federalist studies. 75-96. Режим доступу: https://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/316aa96c-e7ff-4b9e-b43a-958e96afbecc/publishable_en.pdf

Stadnik Sn. (2016). A Comparative Historical Study of the Development of a European Army. E-International Relations. Режим доступу: <https://www.e-ir.info/2016/05/12/a-comparative-historical-study-of-the-development-of-a-european-army/>

The Common Security and Defence Policy. (2021). Офіційний сайт Європейської Служби Зовнішніх Зв'язків. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en

The Treaty of Economic, Social and Cultural Collaboration and Collective Self-Defence. (1948). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/en/obj/the_brussels_treaty_17_march_1948-en-3467de5e-9802-4b65-8076-778bc7d164d3.html

The Treaty of Maastricht. (1992). CVCE. Режим доступу: https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/d5906df5-4f83-4603-85f7-0cab24b9fe1/e038b310-f139-407f-9bfb-a1b2e901fb56/Resources#2c2f2b85-14bb-4488-9ded-13f3cd04de05_en&overlay

The Versailles declaration, 10 and 11 march. (2022). Офіційний сайт Європейської Ради. Режим доступу: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/11/the-versailles-declaration-10-11-03-2022/?utm_source=dsms-auto&utm_medium=email&utm_campaign=The%20Versailles%20declaration%2C%2010%20and%2011%20March%202022

Thucydides. The Melian Dialouge в R. Warner, M. I. Finley. (1972) The History of Peloponnesian war. Penguin Books. [Режим доступу]: <http://fs2.american.edu/dfagel/www/Class%20Readings/Thucydides/Melian%20Dialogues.pdf>

Time to confront Europe's rogue state—Hungary. (2022). Social Europe. Berlin. Режим доступу: <https://www.socialeurope.eu/time-to-confront-europes-rogue-state-hungary>

Treaty establishing the European Coal and Steel Community. EUR-Lex. 1953. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:xy0022>

Ukraine: EU agrees on eighth package of sanctions against Russia. European Comission. (2022). Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_5989

Urwin D. (1995). The Community of Europe: a history of European integration since 1945. Longman Publishing. London.

Van de Haar E. (2009). Classical liberalism and international relations theory: Hume, Smith, Mises, and Hayek. Palgrave Macmillan. United States of America. 18-19

Van de Riet J., Klaver F. (2023). The EU and Russian Aggression: Perspectives from Kant, Hobbes, and Machiavelli. European Papers, Vol. 8, no. 3. 1523-1537. Режим доступу: <https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/eu-russian-aggression-perspectives-kant-hobbes-machiavelli>

Wendt A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. International Organization. 46(2). Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/2706858>

Wendt A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*. 46(2). Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/2706858>

Wendt A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*. 46(2). Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/2706858>

Wendt. A. (1999). *Social Theory of International Relations*. Cambridge University Press. 1. Режим доступу: <http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf>

Wendt. A. (1999). *Social Theory of International Relations*. Cambridge University Press. United States of America.

А. Городницький. (2017). Фактори становлення суспільного договору (social contract) у Західній континентальній філософії. Київський Національний Лінгвістичний Університет//Університетська кафедра. Київ. [режим доступу]: <https://core.ac.uk/download/pdf/84323134.pdf>

Вовк О. М. (2019). Теорія суспільного договору в працях Т. Гоббса та Дж. Локка. Літописець: Збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції (до річниці прийняття Загальної декларації прав людини)». 15. Житомир.

Загуменна Ю. О. (2022). Публічна безпека в докласичній політико-правовій думці античної Греції. *Право і безпека*. 1(84). Режим доступу: <https://dspace.univd.edu.ua/items/a91f372b-96e8-4111-a5e0-db5be316a847>

Кицин М. (2014). Історико-правове значення Європейського співтовариства вугілля та сталі в процесі інституціоналізації Європейської економічної інтеграції. *Вісник мариупольського державного університету*. Серія: право. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Vmdu_pr_2014_7_27

Копійка В., Шинкаренко Т. (2001). Європейський Союз: заснування та встановлення. Навч. посібник. Видавничий дім "Ін Юре". Київ. 16. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kopiika_Valerii/Yevropeiskyi_Soiuz_zasnuvannia_i_etapy_stanovlennia.pdf?

Луук ван Мідделаар. (2018). Перехід до Європи: як континент став Союзом. Дух і Літера. Київ.

М. Ф. Головатий, О. В. Антонюк. (2005). Політологічний словник. Київ. 60-61. Режим доступу: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/kv_08.pdf

Мак'явеллі Н. (2007). Державець. Фоліо. Харків.

О. Грін. (2010). Словник міжнародно-правових термінів. Бібліотека юриста - міжнародника. Ужгород. 24-25 [Режим доступу]: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8940/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B2.pdf>

О. П. Дем'янчук. (2012). Піраміда Маслоу як методологія пояснення політичної участі. Наукові записки НаУКМА. 134. Київ. [Режим доступу]: <https://core.ac.uk/download/pdf/149238556.pdf>

Палагнюк Ю. В. Європейський Союз: історія формування, проблеми та перспективи розвитку на сучасному етапі. Світова та Європейська інтеграція. Режим доступу: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibniku/252/7.pdf>

Тимків Я. (2011). Теорія і практика сучасної європейської політики та безпеки: приклад Польщі. Видавництво Львівської політехніки.

Хельберг У. І. (2011). Сек`юритизація як політичний феномен. Магістеріум. Політичні студії. 46. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Magisterium_p_2012_46_16

Чекаленко Л.Д. (2017). Концепції безпеки: сучасне прочитання. Серія: “Політичні науки”. 24(2). Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/3384/>

Яковюк І. В., Орловський Р. Р. (2017). Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в військовій сфері. Міжнародне право.

АНОТАЦІЯ

Магістерської роботи

Тема: __ Безпековий вимір Європейського Союзу та його трансформація після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року

Студент: _____Кадиров Олексій Дмитрійович_____

Рік навчання, факультет: Факультет соціальних наук і соціальних технологій,

МП-2, 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Науковий керівник: _____Гнатюк М.М._____

Рецензент: _____

Захищена “ _____ ” _____2024р.

Короткий зміст роботи

Розпочата Російською Федерацією війна в Україні стала несподіванкою для більшості країн світу. Війни на теренах Європи завжди несли за собою кардинальні зміни у політиці не тільки регіону, а зміни балансу в усьому світі. Одним з центром такої зміни балансу в міжнародній системі став Європейський Союз. Для ЄС ця війна стала важким ударом, особливо для економіки та власної ідентичності. Але, на відмінну від 2014 року, цього разу дії ЄС мають набагато злагоджений характер та єдність. Також, після початку військових дій організацією було застосовано увесь спектр інструментів, які мають на меті підтримку стабільного миру в Європі. Якщо раніше сфера безпеки була лише другорядною і активно не впроваджувалась, то зараз відкрилось вікно можливостей для країн, які прагнули до більш федералізованої форми безпекової співпраці. Такий широкий вимір змін зумовлює актуальність цього дослідження. Для того, щоб охопити якомога ширше коло імplementованих політик та змін була застосована теорія сек`юритизації, яка з`явилась в науковій літературі з міжнародних відносин на початку 21 ст. Теорія дозволяє показати, які питання постали особливо важливими та екзистенційними для ЄС, для подолання яких було розроблено комплекс дій та особливих мір, що

виходять за рамки звичайної політики. Було показано, що дійсно відбулись значні зміни в політиці ЄС, хоча компетенції організації у вимірі безпеки залишаються обмеженими.

Short summary:

The war in Ukraine launched by the Russian Federation came as a surprise to most countries in the world. Wars in Europe have always led to dramatic changes in the politics of not only the region, but also in the balance of the entire world. The European Union has become one of the centers of this rebalancing in the international system. For the EU, the war was a heavy blow, especially to its economy and its own identity. But, unlike in 2014, this time the EU's actions are much more coordinated and united. Also, since the outbreak of hostilities, the organization has used the full range of instruments aimed at maintaining a stable peace in Europe. If earlier the security sector was only secondary and not actively implemented, now a window of opportunity has opened for countries that sought a more federalized form of security cooperation. This broad dimension of change makes this study relevant. In order to cover the widest possible range of implemented policies and changes, the theory of securitization, which appeared in the international relations literature at the beginning of the 21st century, was applied. The theory allows us to show which issues have become particularly important and existential for the EU, to overcome which a set of actions and special measures were developed that go beyond the scope of conventional policy. It is shown that there have indeed been significant changes in EU policy, although the organization's competencies in the security dimension remain limited.